

TO MA PRZYSZŁOŚĆ

Badanie jakościowe analizujące aktywność społeczną młodych dorosłych

Badanie kierunku
ŻYCIE PUBLICZNE
przeprowadzone w
Tomaszowie Mazowieckim

**Uniwersytet
SWPS**

2024/2025

To-Ma-Przyszłość: Młodzi ludzie w Tomaszowie Mazowieckim

Autorstwo: Wiktoria Nowicka, Kamila Sławska, Jakub Araszkiewicz, Wiktoria Dobkowska, Aleksandra Etüs, Julita Gajek, Julia Gawęda, Joanna Kaniewska, Amelia Karwacka, Maciej Kasprowicz, Oliwia Kuczera, Nikodem Mincewicz, Wiktor Nowakowski, Mateusz Orzechowski, Gustaw Schwendimann, Michalina Sobańska, Franciszek Soszyński, Jakub Zalesiński

Wsparcie merytoryczne i redakcyjne: Paula Pustułka, Zuzanna Kapciak

Projekt okładki: Jakub Araszkiewicz

Wprowadzenie - o obozie badawczym na studiach “Życie publiczne”

Paula Pustułka & Zuzanna Kapciak

Socjologia życia publicznego w centrum stawia dobro wspólne i toczące się wokół niego debaty, napięcia i negocjacje interesów - często sprzecznych. Szczególną przestrzenią publiczną, w której ścierają się indywidualne wybory i szersze procesy społeczne jest miasto (Sennett, 2020), rozumiane jako pewne dobro wspólne, kształtowane przez procesy, które w sferze publicznej działają dobrze lub źle (Borer, 2013). Dlatego też za kontekst obozu badawczego Życia Publicznego - w edycji 2024 - przyjęliśmy miasto, ale również zrozumienie tego jak żyje się młodym. Koncentrując się na mieście średniej wielkości, badaliśmy czy (i jak) młodzi mogą kształtować miejskie życie publiczne w tego typu lokalizacjach i realizować (lub nie) swoje aspiracje. Niewielkie miasto jest szczególną soczewką badania “typowego” doświadczenia społecznego obywateli i obywaterek, sytuując ich ścieżki zarówno poza metropoliami, jak i nie na terenach wiejskich. W miastach małej i średniej wielkości w Polsce rezyduje ok. 30% populacji (GUS, 2024), warto więc dowartościowywać socjologiczne znaczenie badań prowadzonych w tzw. *middletowns* (Lynd i Lynd, 1929; Lassiter, 2012) - miastach typowych, zwykłych czy przeciętnych.

W socjologii istnieje długa tradycja badań naukowych poświęconych naturze tak zwanych „przeciętnych” miast i ich wartości analitycznej dla socjologii miejskiej. Począwszy od przełomowej pracy Lynda i Lynda (1929) o Middletown (właściwie: Muncie w Indianie), badacze i badaczki dostrzegają, że etnografia prowadzona w tej skali może wyjaśniać szersze pojęcia dotyczące życia społecznego, w tym zmiany w procesach socjalizacji, prowadzenia gospodarstwa domowych czy poczucia wspólnoty w danej lokalności. Kolejne edycje badań w Middletown stanowią kluczowe źródło o skutkach zmiany społecznej i jej doświadczaniu na styku nierówności i zmiany społecznej (Lassiter, 2012).

Stąd wynika nasze podejście metodologiczne. Młodzi badacze mieli szansę nie tylko zapoznać się z doświadczeniami osób mieszkających w mieście, lecz także całkowicie się w nich zanurzyć, zaznajamiając się z miejscami, o których wspominają sami narratorzy. W praktyce oznaczało to zastosowanie szybkiej etnografii (Taplin i in., 2002), wykorzystującej obserwacje uczestniczące oraz częściowo ustrukturyzowane wywiady jakościowe. Te metody pozwoliły na uchwycenie dynamicznej relacji między subiektywną narracją, a faktyczną fizyczną przestrzenią.

Jak słusznie wskazuje Sennett (2020), czym innym jest pojmowanie miasta jako otoczenia fizycznego, składającego się z budynków i ulic, a czym innym jest zrozumienie jak ludzie w miastach zamieszkują i jak wchodzą z nimi w interakcje. W miastach średniej wielkości czy *middletowns* – czasem określanych pobłaźliwie jako miasta prowincjonalne – te relacje między miejską strukturą a obywatelskim sprawstwem są szczególnie. Miejskie życie *middletowns* charakteryzują paradoksy, których nie da się w pełni wytłumaczyć ogólną terminologią społecznej urbanistyki, takimi jak globalizacja czy glokalizacja (Puissant i Lacour, 2011). Problematyka miast średniej wielkości, które utknęły w „zawieszeniu” rozwoju urbanistycznego, jest niezwykle ważna w Europie Środkowo-Wschodniej, która przez dłuższy czas była postrzegana jest jako półperyferyjny gracz w systemie globalnym (Wallerstein, 1974). Typowa dla reżimu EŚW transformacja społeczno-gospodarcza w Polsce w latach 90. XX wieku i późniejsze przystąpienie do UE w 2004 roku w dużej mierze były historią chaosu w rozwoju lokalnym i regionalnym (zob. Gorzelak, 2007), któremu to czoło musiały przede wszystkim stawiać młode pokolenia wychowane w tymże chaosie (por. Szafraniec i in., 2017).

Chociaż istnieje wiele przyczyn postrzeganej nieatrakcyjności miast średniej wielkości, procesy kurczenia się miast, ich szybkiego starzenia się i skutków globalizacji, a także wewnętrzna i międzynarodowa mobilność mieszkańców, są wyróżniającymi się procesami w kontekście młodej populacji (zob. Jones, 1999). Młodzi ludzie dorastający w miastach średniej wielkości w pierwszych dekadach XXI wieku obserwują, jak ich lokalizacje pochodzenia jednocześnie wyludniają się i nieustannie próbują „dogonić” inne ośrodki miejskie (zob. Bontje i Musterd, 2012). Ukończenie szkoły średniej zazwyczaj oznacza, że młodzi ludzie opuszczają swoje rodzinne miasta (zob. także Jones, 1999; Pustułka i in., 2017; 2022). Uznając znaczenie makroekonomicznego kontekstu rynku pracy – na przykład deindustrializacji – należy zwrócić uwagę na warunki i presje społeczne generujące migracje wewnętrzne i zagraniczne w środowiskach lokalnych (Van Mol i Timmerman, 2014). Na poziomach mikro i mezo, rozpatrywanych w odniesieniu do cech lokalności, sieci kontaktów i zasobów, które kształtują tło i aspiracje jednostki, miasto może być jedną z determinant zdolności do mobilności (Cairns, 2018). Kluczowy element decyzji o mobilności tkwi w tym czy lokalna społeczność i miasto, z którego pochodzi dana osoba, mogą sprostać jej przyszłym aspiracjom, gdyż młodzi ludzie zaczynają myśleć „nie tylko o tym, co robić, ale także gdzie to robić” (Cairns, 2018: 472). Ponieważ wskazuje to na wybór trajektorii biograficznej, a nie jedynie stylu życia (Cairns, 2014: 28), dyskursy dotyczące

migracji/mobilności są powiązane z wizjami życia publicznego i jednostkowych ścieżek w miastach.

Choć dominujący dyskurs dotyczy odpływu czy wręcz “ucieczek” młodych z miast średniej wielkości, w pewnych warunkach miasta typowe oferują jednak wartościową „trzecią drogę” alternatywnego środowiska miejskiego, z wyraźnie korzystniejszymi cechami w porównaniu do centrów metropolitalnych i życia na wsi. Robinson (2013) stale konceptualizuje „świat zwykłych miast”, dekonstruując kategorię nowoczesności. Postkolonialne podejście do życia publicznego w miastach typowych wpisuje się w ideę, że miasta środkowoeuropejskie mają swoje własne cechy i nie muszą być podobne do dominujących metropolii Zachodu (zob. np. Gorzelak, 2007). Przykładając tę soczewkę do Polski, Kubecka (ND) argumentuje, że globalizacja wpływa na sposób, w jaki myślimy o polskich miastach średniej wielkości w odniesieniu do większych ośrodków miejskich. Postuluje, że Warszawa, jako stolica, ma paternalistyczną perspektywę, zakładając, że polskie miasta średniej wielkości powinny w jakiś sposób naśladować jej wielkość i dorównywać jej. Kubecka wyjaśnia jednak, że jest to z natury wadliwe, ponieważ mniejsze miasta mogą być wyjątkowe w swojej specyfice i mogą czerpać korzyści z bycia „zwykłymi”. Jedną z pozytywnych perspektyw na „zwykłe miasto” oferują Rybczynski i Linneman (1999) twierdząc, że mniejsze miasto jest bardziej przyjazne dla człowieka, lepsze do życia pod kątem jego jakości, mniej anonimowe, a także bardziej sprawne w sensie zarządzania. Postuluje się zatem recentralizację mniejszych miast w socjologicznym myśleniu o zmianie i pokoleniowości (Ocejo i in., 2020).

Mając na uwadze kontekst społeczny życia młodych w małym mieście, obóz badawczy w ramach studiów na kierunku Życie Publiczne pozwala osobom studiującym zrozumieć praktyczną misję współczesnej socjologii. Po pierwsze, w Tomaszowie Mazowieckim studentki i studenci obserwowali wzory, struktury i relacje, które kształtują życie codzienne publicznej przestrzeni miejskiej. Mikrokosmos miasta średniej wielkości w kluczowy sposób zmienia skalę spojrzenia na to jak tak właściwie działa społeczeństwo. Pozwala zobaczyć jak silne jest sprzężenie między osobistymi doświadczeniami jednostek (tu: młodych mieszkank i mieszkańców miasta) z procesami miejskimi i demograficznymi, które determinują aspiracje i poczucie sprawstwa (zob. też Pustulka i in., 2022). Po drugie, prowadzenie badań empirycznych w terenie jest umiejętnością kluczową dla absolwentek i absolwentów, umożliwia bowiem zakotwiczenie szerokich debat strukturalnych - np. dotyczących depopulacji czy starzenia się społeczeństwa polskiego - w rzeczywistym

przeżywanym i opowiadany doświadczeniu rzeczywistości przez młodych z “typowego” miasta. Po trzecie, pobyt w terenie bezsprzecznie sprzyja budowaniu refleksyjności. Poprzez obserwację życia publicznego i społecznego w Tomaszowie Mazowieckim, osoby uczestniczące w obozie badawczym zastanawiały się nad swoją własną pozycją - jako młodych ludzi, badaczy/badaczek, studentek/ów w społeczeństwie. Te trzy filary - działanie społeczeństwa, przeżywane doświadczenie jednostkowe i refleksyjność - przeplatają się jako kluczowe osie niniejszego raportu.

Raport z badania To-Ma-Przyszłość: Młodzi ludzie w Tomaszowie Mazowieckim

Wstęp

Jak zauważa Karpowicz (2009: s. 86) *“relacje między człowiekiem a otaczającym go światem mają charakter interaktywny”*. Z jednej strony człowiek podlega oddziaływaniu środowiska zewnętrznego i adaptuje się do niego, z drugiej - kształtuje to środowisko, sam reguluje swoje z nim stosunki. To interakcyjne podejście do życia społecznego stanowiło ramę teoretyczną tego badania, które realizowano jako mini-etnografię doświadczeń młodych osób w mieście średniej wielkości.

Raport koncentruje się na sytuacji młodych osób z Tomaszowa Mazowieckiego, ich doświadczeniach i planach na przyszłość w zakresie edukacji, pracy i mobilności. Interesowało nas jak młode osoby w Tomaszowie postrzegają swoje miasto? Jakie szanse i ograniczenia wiążą się z dorastaniem w średniej wielkości mieście? Dlaczego niektórzy chcą wyjechać, lub przeciwnie - właśnie tutaj planują swoją przyszłość?

Aby odpowiedzieć na powyższe pytania wykorzystaliśmy metody jakościowe, dostosowane do szerszej ramy tak zwanej szybkiej etnografii (*rapid ethnography*; np. Taplin i in., 2002). Pięciodniowy obóz badawczy realizowany przez cały rocznik Życia Publicznego (18 osób) pozwolił na intensywne zanurzenie się w terenie badawczym. W ramach szybkiej etnografii, wykorzystaliśmy szereg jakościowych metod i technik badawczych, budując całościowe case study życia młodych w mieście. Materiał empiryczny zgromadzono przede wszystkim poprzez indywidualne wywiady z młodymi w Tomaszowie (n=18) oraz obserwacje uczestniczące w terenie.

Raport składa się z trzech głównych części, niniejszego wstępu, opracowanych wyników oraz zakończenia. Część empiryczną raportu poprzedza rozdział przeglądowy, w którym skupiliśmy się na Tomaszowie Mazowieckim jako lokalizacji naszego badania. W ramach ujęć teoretycznych, przywołujemy kluczowe prace z obszaru socjologii miasta i studiów nad młodymi, zastanawiając się nad relacją między strukturą a sprawstwem (por. Mrozowicki i in., 2013) w szczególnym kontekście średniego miasta. W tym znaczeniu interesują nas powiązania między miejscem/ lokalnością i warunkami społeczno-ekonomicznymi czy infrastrukturalnymi (struktura), a doświadczeniami jednostek

w określonym wieku (młodzi), które realizują (bądź nie) swoje aspiracje i plany w średnim mieście (sprawstwo).

Wybraliśmy Tomaszów Mazowiecki jako swoisty przykład *middletown* (Lynd i Lynd, 1929; Lassiter, 2004), czyli miasta przeciętnego, typowego, będącego pewnym lustrem dla zgeneralizowanego bytu społeczno-urbanistycznego jakim jest *polskie miasto średniej wielkości* (zob. też Gorzelak, 2007). Tak jak inne tego typu miejscowości, zмага się on z wyzwaniami demograficznymi, tj. problemem starzenia się społeczeństwa i depopulacji. Od kilku lat zarówno saldo migracji, jak i przyrost naturalny pozostają w Tomaszowie ujemne (Urząd Miasta w Tomaszowie Mazowieckim, 2023). Młode osoby nie są dominującą grupą w mieście, dlatego w badaniu chcieliśmy poznać właśnie ich perspektywę na lokalny rynek pracy, infrastrukturę i przestrzeń miejską, co pozwala nam snuć rozważania o przyszłości - tak miasta, jak i młodych jako potencjalnie aktywnych uczestników i uczestniczek miejskiego życia.

Mamy nadzieję, że wnioski zawarte w tym raporcie przyczynią się do lepszego zrozumienia potrzeb młodych ludzi i będą stanowić inspirację zarówno dla władz lokalnych, jak i organizacji społecznych, działających w średnich miastach w Polsce. Nasze badanie pokazuje w szczególności czego brakuje młodym osobom w ich środowisku miejskim, jednocześnie podpowiadając co sprawia, że czują się ze swoim miastem związani.

Rozdział 1. Małe miasto jako kontekst badania: ramy teoretyczne i rys społeczno-demograficzny lokalizacji

Rys demograficzny Tomaszowa Mazowieckiego

Według danych portalu *Polska w liczbach*, bazujących na statystykach Głównego Urzędu Statystycznego, Tomaszów Mazowiecki to miasto średniej wielkości w centralnej Polsce, którego populacja wynosi **57 tysięcy osób**. Jest to miasto którego współczynnik feminizacji wynosi 114 kobiet na 100 mężczyzn (nieznacznie więcej niż współczynnik feminizacji Polski). Średnia wieku wynosi 44,1 lat, czyli nieco więcej od średniej polskiej wynoszącej 42,1 lat. Zdecydowanie największą grupą wiekową jest grupa 15-64 która stanowi 62,9% populacji miasta, za nią plasuje się grupa wiekowa 65+ stanowiąca niecałą ¼ populacji - 23,1%. Najmniejszą grupę wiekową stanowią osoby przed 15 rokiem życia - 14%.

Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców wynosi -7,36. Jest to niemal dwukrotnie niższy wynik niż średnia krajowa która wynosi -3,79 na 1000 mieszkańców. Saldo migracji

dla Tomaszowa Mazowieckiego plasuje się na ujemnym poziomie -315, co jest charakterystyczne dla całej tak zwanej “Polski powiatowej” (por. np. Gorzelak, 2008). Sugerujemy, że dane te nakreślają nam obraz miasta, które się starzeje i wyludnia.

Inną, równie ważną kwestią dla młodych jest rynek mieszkaniowy. W 2022 roku w Tomaszowie Mazowieckim oddano do użytku 159 mieszkań, co przekłada się na 2,74 nowych lokali na 1000 mieszkańców. Jest to wartość znacznie niższa od średniej dla całej Polski. Całkowite zasoby mieszkaniowe w Tomaszowie Mazowieckim to 27 440 nieruchomości. Na każde 1000 mieszkańców przypada zatem 472 mieszkań. Przeciętna liczba pokoi w nowo oddanych mieszkaniach w Tomaszowie Mazowieckim to 3,47 i jest znacznie mniejsza od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce, która wynosi 3,83. Oznacza to, że w Tomaszowie problemem może być tzw. stłoczenie (zbyt liczne obłożenie niewielkich przestrzeni mieszkaniowych), które w tandemie z niewystarczającym zasobem mieszkaniowym może wzmacniać depopulację, szczególnie jeśli chodzi o emigrację z miasta ludzi młodych (Pustulka i in., 2022).

Sytuacja młodych ludzi w Polsce: rys socjo-demograficzny i najważniejsze wyzwania

Ludność Polski liczy obecnie ponad 37,5 mln (GUS, 2024a) - wśród nich grupa młodych dorosłych w przedziale wiekowym 18-29 lat to populacja licząca 4,66 mln, co stanowi prawie 15% wszystkich dorosłych. Większość młodych dorosłych mieszka w miastach, bo ok. 56,5%, w tym 8,6% w miastach średniej wielkości o ludności między 50 a 100 tys. czyli porównywalnej do ludności badanego przez nas Tomaszowa Mazowieckiego (Kądziela, 2023).

Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, w 2021 roku odsetek osób z wykształceniem co najmniej średnim w Polsce wyniósł 55,5%, co oznacza, że od roku 2011 wzrósł o 7 punktów procentowych. Struktura poziomu wykształcenia różni się w zależności od płci, ponieważ 19% mężczyzn ukończyło szkoły wyższe, przy czym u kobiet było to niemal 27%. Jeszcze większą różnicę ze względu na poziom wykształcenia ludności dostrzegamy w zależności od miejsca zamieszkania, ponieważ choć ogólny poziom wykształcenia w Polsce wzrasta, wciąż zauważamy wyraźne dysproporcje między mieszkańcami miast a wsi. Wśród osób zamieszkujących miasta studia ukończyło 27,4% osób, natomiast na obszarach wiejskich odsetek ten jest znacznie mniejszy i wynosi jedynie 16,6% (GUS, 2022). Może to wskazywać na dalsze bariery strukturalne, oraz nierówności w dostępie do edukacji w mniejszych ośrodkach.

Ponad 65% młodych rezydowało w miastach, w których studiowali - głównie ze względu na lepsze możliwości zatrudnienia i rozwinięty rynek pracy (Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, 2023). Dla pracownic i pracowników kluczowe są również połączenia komunikacyjne, ułatwiające codzienne dojazdy. W większości miast średniej wielkości komunikacja miejska jest niewystarczająca i zmagą się z wieloma przeszkodami (Gorzelać, 2007). Jak zauważają autorzy raportu dla Polskiego Klubu Ekologicznego Okręgu Mazowieckiego (2023), w średnich miastach występuje zbyt mała częstotliwość kursowania środków transportu oraz rozkłady jazdy niedostosowane do potrzeb mieszkańców.

Stopa bezrobocia w Polsce wynosi 5,4% (szacowana przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w lutym 2024 roku), natomiast bezrobocie w powiecie tomaszowskim wyniosło w listopadzie tego samego roku 8,5% (GUS, 2024b). Wiek i mieszkanie w małym mieście sprawiają, że jednostki są bardziej narażone na gorszą sytuację na rynku pracy. Dane potwierdzają (MRPiPS, 2024), że problem bezrobocia dla osób młodych do 25 roku życia z mniejszych ośrodków jest poważniejszy niż dla osób w dużych ośrodkach miejskich. Bezrobocie młodych (do 25 r.ż) jest ogólnie trzykrotnie większe od wskaźników dla całej populacji Polski (ok. 10 do 3%, Eurostat, 2024).

Sytuacja młodych ludzi w Polsce kształtuje się pod wpływem różnorodnych czynników demograficznych, edukacyjnych i gospodarczych. W małych miejscowościach wyzwania takie jak ograniczone oferty pracy, wybór dalszej ścieżki edukacyjnej i wykluczenie transportowe przyczyniają się do migracji młodych do większych aglomeracji. Styl życia w miastach, oferujący różnorodne możliwości spędzania czasu wolnego i rozwoju osobistego, dodatkowo wzmacnia te trendy.

Aspiracje i plany młodych ludzi w małych miastach w Polsce

W małych miastach młodzi ludzie muszą często podejmować decyzje dotyczące swojej przyszłości w warunkach ograniczonego dostępu do edukacji, rozwiniętego rynku pracy czy różnorodnych form rozrywki i kultury. Według Janowskiego (1977), pojęcie aspiracji oznacza *stosunkowo stabilne i silne pragnienia dotyczące cech jakie powinno mieć przyszłe życie danej jednostki oraz założeń, które chciałaby osiągnąć*.

Wśród aspiracji oraz planów życiowych znajdują się plany edukacyjne, odnoszące się do dalszych kroków w zakresie edukacji jednostki. Małe miasta ograniczają sprawstwo w tym zakresie, bo często strukturalnie nie są w stanie zapewnić pożądanej opcji ścieżki rozwoju. W

Polisce mobilność przestrzenna jest silnie uwarunkowana wielkością miejscowości pochodzenia, a im mniejsza miejscowość, tym częściej osoby zmieniają miejsce zamieszkania - 40% z tych, którzy zrobili to przed 30 rokiem życia, wskazują na podjęcie nauki w innym ośrodku jako główny powód tej zmiany (Herbst i Sobotka, 2014). Po ukończeniu szkoły średniej nie każdy ma możliwość podjęcia studiów - choć w Polsce kształcenie wyższe jest bezpłatne, osoby z mniejszych miejscowości często muszą wyjechać w poszukiwaniu uczelni, co wiąże się z dodatkowymi kosztami utrzymania poza rodzinnym domem (tamże).

Oprócz edukacji, ważnym wątkiem jest również kwestia rozwoju zawodowego. W badaniu CBOS (2023) młode osoby z małych miast podkreślały, że w porównaniu do starszych osób ze swojego otoczenia, dążą do awansu społecznego i poprawienia swojej sytuacji materialnej i nie zadowolają się pracą jaka jest dostępna w ich mieście. Spośród wszystkich badanych grup, to właśnie młodzież z miast o wielkości 20-100 tysięcy mieszkańców najczęściej jako jedne z trzech najważniejszych dla nich wartości wskazywała *zdobycie majątku, wysokiej pozycji materialnej oraz osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej* jako kluczowe aspiracje (Mariański, 2023). Do grupy migrantów wewnętrznych należą przede wszystkim (1) zdeterminowani młodzi dorośli, opuszczający lokalne miejscowości ze względu na studia, (2) rodzice z dziećmi i (3) ludzie kreatywni, chętni zmian i poszukujący poczucia większej wolności. Powodami wyjazdów stają się marzenia i cele, które muszą być spełniane w metropoliach, a nie mogą być realizowane w lokalnych miasteczkach (Szomburg i in., 2024).

Podsumowując, sytuacja młodych ludzi w Polsce ukazuje wyraźne zróżnicowanie między mieszkańcami miast różnej wielkości. Ograniczony dostęp do edukacji i rynku pracy w mniejszych miejscowościach zmusza młodych do migracji edukacyjnej i zawodowej do większych ośrodków miejskich. Decyzje te wynikają z pragnienia zdobycia wyższego wykształcenia, rozwinięcia kariery oraz realizacji marzeń, których lokalne społeczności nie są w stanie zaspokoić. Natomiast migracja edukacyjna często przeradza się w stałą, co prowadzi do odpływu najbardziej ambitnych jednostek z małych miast.

Wartości społeczne mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego - polityka i religia

Tomaszów Mazowiecki to miasto o unikalnej strukturze społecznej, które wyróżnia się specyficzną dynamiką pod względem poglądów politycznych oraz poziomu religijności mieszkańców. Ta charakterystyka stanowi istotny element lokalnej tożsamości i wpływa na

kształtowanie życia społecznego, gospodarczego oraz kulturalnego miasta. Analiza tych aspektów pozwala lepiej zrozumieć zarówno wyzwania, jak i potencjał, jaki niesie za sobą specyfika lokalnej społeczności.

W wyborach parlamentarnych w 2023 roku frekwencja w Tomaszowie Mazowieckim wzrosła w porównaniu z wcześniejszymi latami. Do godziny 12:00 udział w głosowaniu do wyniósł 23,18%, co było wynikiem nieco wyższym od średniej krajowej na tym etapie dnia. Ostateczna frekwencja wyniosła 75,32% w wyborach do sejmu i 75,27% w wyborach do senatu, była ona więc nieznacznie wyższa w porównaniu do frekwencji ogólnopolskiej (Państwowa Komisja Wyborcza, 2023b; 2023c). Ostateczne wyniki wskazują na stosunkowo zróżnicowane preferencje polityczne mieszkańców, z istotnym poparciem zarówno dla partii wówczas rządzącej (Prawo i Sprawiedliwość), jak i opozycji. Szczegółowe wyniki wyborów w mieście Tomaszów Mazowiecki zostały przedstawione w Tabeli 1.

Tabela 1: Wyniki wyborów w mieście Tomaszów Mazowiecki - Wybory do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej:

Prawo i Sprawiedliwość	12030 głosy	36,51%
Koalicja Obywatelska	11408 głosów	34,62%
Trzecia Droga	4100 głosów	12,44%
Nowa Lewica	2407 głosów	7,31%
Konfederacja	1984 głosów	6,02%

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza, 2023a

W senackim okręgu nr 29, do którego przynależy Tomaszów Mazowiecki, wybory wygrał kandydat z Prawa i Sprawiedliwości, uzyskawszy 46,28% poparcia (o 16 pp więcej od kandydata tzw. Paktu Senackiego z Trzeciej Drogi; Państwowa Komisja Wyborcza, 2023d).

Jeśli chodzi o politykę lokalną, to prezydentem Tomaszowa Mazowieckiego jest Marcin Witko z Prawa i Sprawiedliwości, który wygrał wybory w I turze uzyskując prawie 56% poparcia. Funkcję tę sprawuje od 2014, więc jest to jego trzecia kadencja. Co ciekawe, w wyborach 2024 roku Marcin Witko wystartował z własnego komitetu wyborczego, z własną listą do Rady Powiatu, niezależnie od Prawa i Sprawiedliwości. PiS uzyskało 9

mandatów w tych wyborach, natomiast KWW Marcina Witko 4 mandaty. Oznacza to, że wspólnie mają większość w Radzie (Państwowa Komisja Wyborcza, 2024).

Religijność mieszkanki i mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego odzwierciedla ogólnopolskie trendy. Przynależność do Kościoła Rzymskokatolickiego w 2011 w powiecie tomaszowskim deklarowało ok. 92,0-95,9% mieszkańców (GUS, 2022). Mieszkanki i mieszkańcy Tomaszowa Mazowieckiego wykazują umiarkowaną aktywność zarówno w sferze religijnej, jak i politycznej.

Warto zauważyć, że frekwencja wyborcza i zaangażowanie religijne pozostają na poziomie bliskim średniej krajowej, co czyni miasto reprezentatywnym w kontekście trendów ogólnopolskich. To wskazuje na równowagę między przywiązaniem do tradycyjnych wartości a otwartością na zróżnicowane opcje polityczne i ideowe.

Krajobraz edukacyjny miasta

Według danych portalu *Polska w liczbach* (Polska w liczbach, n.d.), bazujących na statystykach Głównego Urzędu Statystycznego z 2021 roku, struktura wykształcenia mieszkanki i mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego przedstawia się następująco: 18,9% posiada wykształcenie wyższe, 2,7% - policealne, 11,2% - średnie ogólnokształcące, a 22,7% - średnie zawodowe. Pozostała część osób zakończyła edukację na poziomie szkoły średniej, gimnazjum lub podstawowej.

Uzyskany średni poziom wykształcenia różni się w zależności od płci. Mieszkanki Tomaszowa częściej zdobywają wykształcenie wyższe (22,9%) oraz średnie zawodowe (19,8%), podczas gdy mieszkańcy częściej posiadają wykształcenie zasadnicze zawodowe (28,0%) oraz średnie zawodowe (25,7%) (tamże).

W 2022 roku w Tomaszowie Mazowieckim działało 7 liceów, w których uczyło się 2 219 osób uczniowskich. Do 5 technik uczęszczało 2 408 osób, którzy kształcili się w takich zawodach jak m.in. technik elektronik, technik reklamy, technik informatyk czy technik usług fryzjerskich. W 4 szkołach branżowych I stopnia edukację kontynuowały 463 osoby. Jedna ze szkół branżowych oferuje kształcenie dostosowane do potrzeb młodzieży z orzeczeniami o niepełnosprawności, niezależnie od ich stopnia (tamże).

Jeśli chodzi o szkolnictwo wyższe, w Tomaszowie Mazowieckim studenci i studentki mają do wyboru dwie uczelnie. Pierwszą z nich jest Filia Uniwersytetu Łódzkiego, oferująca

studia I stopnia (administracja, turystyka i rekreacja, zarządzanie oraz leśnictwo) oraz studia II stopnia (administracja). Drugą placówką jest Filia Akademii Nauk Stosowanych im. J. Gołuchowskiego w Ostrowcu Świętokrzyskim, gdzie na studiach I stopnia można podjąć naukę na kierunku pielęgniarstwo. Uczelnia ta prowadzi również kilka kierunków studiów podyplomowych, głównie z zakresu zarządzania i oświaty (Podyplomowe.info.pl., n.d.; Uniwersytet Łódzki, n.d.).

Najbliższe duże ośrodki z uczelniami wyższymi do których osoby z Tomaszowa Mazowieckiego mogą udać się na studia to Łódź, Warszawa oraz Radom. Jednak obecnie w literaturze brakuje informacji na temat tego, gdzie najczęściej udają się studenci i studentki z Tomaszowa.

Krajobraz rynku pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Według danych portalu *Polska w liczbach* (Polska w liczbach, n.d.), bazujących na statystykach Głównego Urzędu Statystycznego z 2021 roku, mężczyźni stanowią prawie 62% wszystkich osób pracujących w Tomaszowie Mazowieckim, kobiety za to 38%, mimo tego, że liczba kobiet, jak i mężczyzn jest praktycznie taka sama (z minimalną przewagą kobiet). Wśród osób aktywnych zawodowo najwięcej, bo 35,5%, pracuje w sektorze przemysł i budownictwo. Kolejne sektory sytuują się w następujący sposób: sektor usług - 22,5%, sektor rolniczy - 16,2% oraz sektor finansów, który stanowi 1,6%, znajdując się przy tym najniżej w statystykach. 37,4% kobiet pracuje w "pozostałych" zawodach natomiast mężczyźni - 43,1% - w sektorze przemysłu i budownictwa.

Średnie zarobki brutto wyniosły 5478,29 zł i są one niższe od średnich zarobków w całej Polsce i w Województwie Łódzkim. Z danych wynika, że od 2002 roku widoczna jest stała tendencja wzrostowa dochodów. Bezrobocie w Tomaszowie wynosi 7,6% i jest ono takie samo dla mężczyzn i kobiet. Od 2020 roku utrzymuje się na podobnym poziomie. Jednak należy wspomnieć, że najniższe bezrobocie wystąpiło w 2019 roku kiedy wynosiło 5,4%, czego wynikiem prawdopodobnie była pandemia COVID-19 (Polska w liczbach, n.d.).

Po przeprowadzeniu researchu na dwóch największych portalach z ofertami pracy (Pracuj.pl., Olx.pl) oraz z Centralnej Bazy Ofert Pracy powiatu Tomaszowa Mazowieckiego, można zauważyć, że najczęściej pojawiające się oferty dotyczą prac fizycznych, takich jak: praca w magazynie (produkcja), obsługa klienta (sprzedaż) - najczęściej mająca miejsce w sklepach z materiałami budowlanymi czy sklepach spożywczych, oraz zawody

usługodawcze, (naprawy; pomoc domowa). Pojawiały się również oferty prac biurowych, zazwyczaj związanych z bankowością. Warto wyszczególnić oferty pracy mające związek z ochroną (np. ochroniarz/ochroniarka sklepu), gdyż również były jednymi z częstszych ogłoszeń.

Najwięcej zatrudnień zaobserwowano w sektorze przemysłu i budownictwa, jednak w większości są to zawody wymagające wiedzy eksperckiej i doświadczenia. Takie oferty są skierowane do wąskiej grupy odbiorczej, w głównej mierze mężczyzn w wieku produkcyjnym, przez co osoby chcące wejść na rynek pracy, bez specjalistycznej wiedzy, kobiety i osoby emerytowane nie są brane pod uwagę jako potencjalna osoba kandydacka na dane stanowisko. Warto też zwrócić uwagę, że jest niewielka liczba ofert pracy skierowanych do osób z wyższym wykształceniem. Mimo pojedynczych ofert pracy w bankowości, nie udało nam się znaleźć innych ofert dla osób z wyższymi kwalifikacjami, co może zmniejszać potencjał migracji powrotnych, jak również prowadzić do mobilności, wynikającej z chęci rozwoju i potrzeby wykorzystania nabytych umiejętności.

Porównując dane o rynkach pracy w innych miastach z Województwa Łódzkiego o zbliżonej liczbie mieszkańców (np. Skierniewice, Piotrków Trybunalski, Łowicz, Wieluń, Pabianice) zauważamy, że średnia liczba osób aktywnych zawodowo na 1000 mieszkańców jest w nich większa niż w Tomaszowie Mazowieckim, chociaż średni wiek mieszkańców wybranych miast jest wyższy. Ponadto, Tomaszów Mazowiecki wyróżnia się na tle reszty miast największą ilością osób zatrudnionych w przemyśle i budownictwie. Natomiast w reszcie powiatowych miast, najwięcej jest zatrudnień w sektorze rolniczym. Tomaszów Mazowiecki wyróżnia się również najwyższym bezrobociem (kolejne najwyższe jest w Wieluniu i wynosi 6,1%).

Rozdział 2. Metodologia

Pytania badawcze

W związku z przytoczoną we wcześniejszych częściach sytuacją niewielkiego miasta jakim jest Tomaszów Mazowiecki i interesującą nas tematyką młodych, skonstruowaliśmy następujące główne pytanie badawcze:

PBG: Jak się żyje młodym w Tomaszowie Mazowieckim?

Pytanie ma na celu rozpoznanie i zidentyfikowanie opinii, przekonań i emocji towarzyszącym mieszkaniu w Tomaszowie Mazowieckim. W centrum badania stoi perspektywa osób młodych. Ze względu na ogólny charakter pytania, dodatkowo postawiliśmy pytanie szczegółowe:

PBS1: Jakie są doświadczenia młodych i ich plany na przyszłość, w tym dotyczące edukacji, pracy i mobilności?

PBS2: Dlaczego i jak angażują się młodzi w małym mieście? Co determinuje ich zaangażowanie lub jego brak?

Pierwsze pytanie szczegółowe (PBS1) ma na celu zmapowanie ścieżek życiowych młodych mieszkanki i mieszkańców, a także możliwości, które im zapewnia (lub nie) miasto. Kontynuowanie edukacji wyższej i wejście na rynek pracy są nieodłącznymi elementami wchodzenia w dorosłość i znacząco wpływają na trajektorie życiowe (zob. np. Sarnowska, in., 2018; Grotowska-Leder, 2017). Mobilność jest z kolei cechą charakterystyczną dla młodych w dzisiejszych czasach (Winogrodzka, 2023), ponieważ młode pokolenia są w Polsce coraz częściej socjalizowane szeroko, co oznacza, że ich aspiracje życiowe dotyczą opcji życiowych (zawodowych, edukacyjnych, relacyjnych), których nie mogą realizować w lokalnych społecznościach, z których pochodzą (por. Pustułka, Sarnowska, 2021). Jest to kluczowym elementem w kontekście wyludniania (kurczenia) i starzenia się polskich miast średniej wielkości (Szukalski, 2017; Cienkosz, 2020), w tym badanego Tomaszowa Mazowieckiego. Poprzez to pytanie chcemy rozpoznać czy młodzi uwzględniają scenariusz, w którym pozostają w swoim mieście rodzinnym na stałe. W scenariuszu badania (zał. 1) tej tematyce odpowiadają przede wszystkim bloki pytań nr. 3, 4, 5 i 8.

Drugie pytanie szczegółowe (PBS2) skupia się na zaangażowaniu obywatelskim w małym mieście. Na przykładzie Tomaszowa Mazowieckiego chcieliśmy wskazać jakie są czynniki przyciągające i odpychające od lokalnego aktywizmu. W scenariuszu badania (zał. 1) tej tematyce odpowiadają bloki o numerach 2 i 7.

W trakcie analizy materiału empirycznego zdecydowaliśmy się skoncentrować wyłącznie na pierwszym pytaniu szczegółowym (PBS1), dotyczącym doświadczeń młodych osób oraz ich planów życiowych. Choć pierwotnie zakładaliśmy również omówienie kwestii zaangażowania społecznego (PBS2), temat ten ze względu na swoją złożoność oraz ograniczenia objętościowe raportu został ostatecznie pominięty w analizie.

Metoda

Badanie łączyło jakościowe metody i techniki gromadzenia danych w ramach tak zwanej **mini** - czy też **szybkiej - etnografii** (*rapid ethnography*; np. Taplin i in., 2002), którą mogliśmy zrealizować dzięki pobytowi w terenie i dokumentacji swojego doświadczenia Tomaszowa Mazowieckiego jako miasta, które obserwowaliśmy jako młode osoby przyjezdne. Podejście oparte na szybkiej etnografii umożliwiło nam zrozumienie mieszkank i mieszkańców poprzez konkretnie zdefiniowane pytania oraz przeprowadzenie wywiadów i obserwacji. Szybka etnografia to metoda dostosowana do krótkoterminowych badań terenowych, co dobrze pasowało do naszego badania (trwającego 5 dni wyjazdowych). Pozwala ona wykorzystywać i łączyć różne techniki badawcze, takie jak w/w wywiady, ale również obserwacje terenowe (Weinstein i Ventres, 2000), bazując na relatywnie krótkim, ale za to stosunkowo głębokim zanurzeniu zespołu badawczego w terenie.

Jeśli chodzi o zastosowaną metodę i technikę **wywiadu pogłębianego, częściowo ustrukturyzowanego**, to rozmowy prowadziliśmy z osobami młodymi zamieszkującymi Tomaszów Mazowiecki. Dzięki wybraniu tej metody w bogaty oraz szeroki sposób dowiedzieliśmy się jakie doświadczenia są udziałem mieszkańców i mieszkank Tomaszowa w kontekście różnych aspektów życia, takich jak:

- zaangażowanie społeczne własne i istotnych innych;
- doświadczenia edukacyjne i zawodowe (budowanie ścieżek karier);
- wiązanie (bądź też nie) przyszłości z Tomaszowem Mazowieckim;
- życie codzienne w Tomaszowie Mazowieckim.

Drugą ważną metodą i techniką były **obserwacje uczestniczące** (Musante, 2015), które realizowaliśmy w różnych przestrzeniach miejskich Tomaszowa Mazowieckiego. Obserwacje prowadziliśmy zarówno w lokalnych instytucjach, jak i w przestrzeniach komercyjnych (np. galerie handlowe, sklepy, siłownia). Cennym źródłem doświadczeń i spostrzeżeń były również sytuacje codzienne - swobodne przemieszczanie się po mieście i korzystanie z przestrzeni publicznych. Taka forma obecności w terenie pozwoliła nam nie tylko lepiej zrozumieć funkcjonowanie lokalnej społeczności, ale także zdobyć informacje o mieście, które nie były dostępne dla nas w trakcie wywiadów pogłębionych - warto zaznaczyć, że osoby biorące udział w naszym badaniu, mogły reprezentować specyficzną grupę młodych mieszkańców, którzy są otwarci na rozmowę. Uwzględnienie wyników etnografii terenowej pozwoliło nam przedstawić pełniejszy obraz naszego pobytu i postaw społeczności miasta.

Rekrutacja

Rekrutacją osób uczestniczących zajął się czteroosobowy zespół, w ramach którego zadania zostały podzielone tak, aby efektywnie wykorzystać dostępny czas oraz narzędzia. Rekrutacja zaczęła się tydzień przed faktycznym badaniem i skończyła się na około tydzień po powrocie z terenowej części badania wraz z przeprowadzeniem ostatniego wywiadu online. Rekrutacja przebiegała zarówno online (07-25.10.2024), jak i w terenie (14-18.10.2024), co wymagało zróżnicowanych strategii działania.

Dwie osoby z zespołu prowadziły działania rekrutacyjne za pośrednictwem mediów społecznościowych, pod postacią Messengera oraz grup na Facebooku związanych z Tomaszowem Mazowieckim: *Tomaszów Mazowiecki - Ogłoszenia* oraz *OGŁOSZENIA Tomaszów Mazowiecki*. Napotkaliśmy jednak trudności. Osoby zajmujące się administracją tych grup często odmawiały akceptowania postów od osób spoza miasta. Nawet w przypadku uzyskania zgody od administracji, posty zachęcające do udziału w badaniu były usuwane, co znacznie utrudniało proces rekrutacji. Podjęliśmy próbę rekrutacji badanych przez Młodzieżową Radę Miasta Tomaszowa Mazowieckiego. Udało się zrekrutować jedną osobę, jednak ogólny efekt tych działań był ograniczony, ponieważ Rada okazała się mało aktywna, a kontakt z jej osobami członkowskimi był utrudniony. Wysłaliśmy maile do placówek edukacyjnych, między innymi do Pani Dziekan Filii UŁ w Tomaszowie, lecz maile pozostały bez odpowiedzi. Ponadto kontaktowaliśmy się z Fundacją Porozumienie - również bezskutecznie.

Pierwszym sukcesem rekrutacyjnym było znalezienie dwóch osób chętnych do udziału w badaniu przez Facebooka, poprzez bezpośredni kontakt online jeszcze przed przyjazdem do Tomaszowa Mazowieckiego na jednej z wymienionych wyżej grup. Stworzyliśmy formularz zgłoszeniowy online do udziału w badaniu (zał. 2). Był on umieszczony w postach wstawionych na wymienione wcześniej grupy na Facebooku oraz pod postacią kodu QR na rozdawanych przez nas ulotkach (zał. 3). Rekrutacja online wymagała zdobycia zaufania mieszkank i mieszkańców Tomaszowa, z uwagi na to, że wiele osób myślało, że nasze działania są formą internetowego naciągania czy oszustwa. Po przyjeździe zespołu badawczego do Tomaszowa Mazowieckiego priorytetem była dalsza rekrutacja badanych - przede wszystkim na ulicach miasta. W pierwszej kolejności podzespoły badawcze udały się do okolicznego centrum handlowego Galeria Tomaszów. W rezultacie udało się zrekrutować dwie osoby, choć proces ten był utrudniony przez incydenty, które zostały opisane w notatkach badawczych, a w naszym raporcie znajdują się w części *Migawki z terenu*.

Dalszymi krokami w celu pozyskania osób badanych było wydrukowanie ulotek (zał. 3) oraz plakatów (zał. 4) przez zespół odpowiedzialny za marketing badania. Ulotki miały na celu przedstawić badanie i zachęcić do udziału w nim. Po wydrukowaniu ulotek zostały utworzone zespoły, których celem było pójście do dwóch szkół licealnych: I Liceum Ogólnokształcącego im. Jarosława Dąbrowskiego i Liceum Ogólnokształcącego nr II im. S. Żeromskiego oraz filii Uniwersytetu Łódzkiego. Dzięki fizycznej obecności badaczy w filii i rozmowie ze studentami i studentkami udało się zrekrutować kolejne dwie osoby powiązane z Radą Samorządu Studenckiego do badania.

Jednej z badaczek udało się skutecznie zrekrutować badanych za pomocą metody kuli śnieżnej wewnątrz tomaszowskiej społeczności siatkarskiej, dzięki czemu do grona osób badanych przybyły kolejne dwie osoby. Kolejny członek zespołu nawiązał kontakt z uczestnikami grupy *Nocna Jazda*, zrzeszającej lokalnych miłośników motoryzacji i wyścigów ulicznych. Dzięki jego staraniom do badania przystąpiły dwie osoby. Reszta badanych została zrekrutowana na Facebooku.

Rekrutacja odbywała się w warunkach ograniczonych czasowo – zespół badawczy miał do dyspozycji pięć dni na działania terenowe. Dodatkowym wyzwaniem były sytuacje, w których osoby które zgłosiły się do udziału w badaniu rezygnowały z udziału, nie odpowiadając na próby wznowienia kontaktu. Większość osób badanych kontaktowała się z

badaczami przez Messengera, co umożliwiło przeprowadzenie wywiadów w miejscach wybranych przez osoby narratorskie.

Każdy z badaczy przeprowadził jeden wywiad pogłębiony. Dzięki ścisłej współpracy w ramach zespołu badawczego, rekrutacja zakończyła się sukcesem, mimo wcześniej wymienionych trudności. Ostatecznie zespół przeprowadził łącznie 18 wywiadów, w tym 3 wywiady online, które odbyły się po powrocie z Tomaszowa Mazowieckiego.

Pozycjonalność i proces badawczy w kontekście etycznym

Prowadzenie badań terenowych w obcym mieście stanowi wyzwanie niezależnie od doświadczenia badacza. Nasze badanie w Tomaszowie Mazowieckim pokreśliło różne aspekty pozycjonalności, które miały wpływ zarówno na przebieg badań, jak i ich rezultaty. Obok wyzwań logistycznych, związanych z rekrutacją uczestników oraz realizacją wywiadów, kluczowe okazało się zrozumienie naszej pozycji wobec miasta, jego mieszkańców oraz badanych.

Już na etapie projektowania badania byliśmy świadomi, że nasza pozycjonalność - jako zespołu badawczego z innego miasta - może wpływać na sposób, w jaki Tomaszów Mazowiecki i jego mieszkańcy będą przez nas postrzegani, a także na to, jak oni będą postrzegać nas. Kluczowym wyzwaniem było zaprojektowanie narzędzi badawczych w sposób maksymalnie neutralny, by unikać sugerowania odpowiedzi czy narzucania własnych perspektyw. Chcieliśmy zapewnić, że pytania w wywiadach otworzą przestrzeń do szczerych i różnorodnych wypowiedzi, odzwierciedlających rzeczywiste doświadczenia uczestników badania, a nie nasze wyobrażenia o życiu w średniej wielkości mieście.

Podczas prowadzenia badań terenowych nieustannie zastanawialiśmy się nad naszym wpływem na otoczenie. Wchodząc w przestrzeń Tomaszowa jako zewnętrzni obserwatorzy, mieliśmy świadomość, że nasza obecność może być odbierana jako "wtargnięcie" w codzienność mieszkańców. Fakt, że byliśmy obcy w lokalnej społeczności, mógł w niektórych sytuacjach wzbudzać nieufność lub niechęć. Jednocześnie zauważyliśmy, że nasz wiek i status osób studiujących pozwalały nam na łatwiejsze nawiązywanie kontaktów z rówieśnikami. Z tego względu, można uznać, że byliśmy zarówno outsiderami (pochodzenie spoza Tomaszowa Mazowieckiego), jak i insiderami (zbliżony wiek/moment w życiu).

Podsumowując, badanie w Tomaszowie było dla nas okazją do nie tylko poznania lokalnej społeczności i przeprowadzenia pierwszego takiego projektu w życiu wielu z nas, ale było też momentem refleksji nad odpowiedzialnością badaczy i badaczek działających w obcym środowisku.

Przebieg procesu badawczego w terenie

Jako grupa osób studenckich III roku Życia Publicznego Uniwersytetu SWPS w Warszawie, przyjechaliśmy do Tomaszowa Mazowieckiego, aby przeprowadzić badanie o zaangażowaniu społecznym mieszkańców i mieszkanki miasta. Nasz pobyt odbywał się w terminie 14-18 października 2024 roku. Kluczowym zadaniem w terenie było poszukiwanie osób młodych zainteresowanych rozmową na wspomniany wyżej temat. Każda osoba studencka naszego kierunku przeprowadziła jeden indywidualny wywiad pogłębiony (n=18). Czas trwania jednego wywiadu waha się między 20 a 60 minut.

W ciągu naszego pobytu, oprócz rekrutacji badanych i prowadzenia wywiadów, poznawaliśmy codzienność i obserwowaliśmy infrastrukturę Tomaszowa Mazowieckiego poprzez włączenie się w życie codzienne miasta. Na podstawie naszych doświadczeń sporządziliśmy dziewięć notatek terenowych z odwiedzonych miejsc. Wśród nich były Muzeum Tomaszowa Mazowieckiego, kręgielnia, siłownia, sklep z artykułami elektronicznymi oraz galeria handlowa. Pozostałe dwie notatki dotyczyły obserwacji ogólniejszej struktury wiekowej miasta oraz aktu kradzieży kontenera PCK, którego świadkiem była część zespołu. O ile nasz projekt koncentrował się na osobach młodych, i to one uczestniczyły w wywiadach, o tyle wnioskiem, który możemy sporządzić w oparciu o nasze obserwacje jest to, iż w Tomaszowie Mazowieckim wyższą widoczność w życiu publicznym mają osoby starsze, bo to właśnie z nimi toczyły się głównie nasze interakcje w terenie podczas obserwacji miasta.

Charakterystyka osób badanych

Badanie objęło 18 osób w wieku od 18 do 28 lat. Większość uczestników mieściła się w przedziale wiekowym 20–24 lata. Średnia wieku wyniosła 22,61 roku, a mediana – 21,5 roku. W próbie znalazło się 10 mężczyzn i 8 kobiet, co zapewnia względną równowagę płci. Poziom deklarowanego zaangażowania społecznego był zróżnicowany. Siedem osób zadeklarowało aktualne zaangażowanie, cztery osoby miały doświadczenia zaangażowania w przeszłości, natomiast siedem osób nigdy się nie angażowało. Pod względem miejsca

zamieszkania przeważali mieszkańcy Tomaszowa Mazowieckiego – 12 osób. Pięć osób mieszkało w okolicznych wsiach, a jedna osoba aktualnie mieszka w dużym mieście, jednak wcześniej mieszkała w Tomaszowie.

Tabela 2: Charakterystyka osób uczestniczących w badaniu

Pseudonim	Płeć	Wiek	Zaangażowanie	Miejsce zamieszkania	Wykształcenie
Tomek	Mężczyzna	18	Tak	Tomaszów	w trakcie liceum
Kacper	Mężczyzna	18	Tak	Tomaszów	średnie
Natalia	Kobieta	21	Nie (kiedyś)	wieś pod Tomaszowem	średnie
Karol	Mężczyzna	28	Nie	Tomaszów	wyższe
Adam	Mężczyzna	21	Nie (kiedyś)	Tomaszów	średnie
Jan	Mężczyzna	20	Tak	Tomaszów	średnie
Kasia	Kobieta	27	Nie	wieś pod Tomaszowem	wyższe
Tomek	Mężczyzna	19	Tak	Tomaszów	średnie
Julia	Kobieta	24	Nie	Tomaszów	średnie
Maja	Kobieta	24	Nie (kiedyś)	Tomaszów	średnie
Piotr	Mężczyzna	27	Tak	Tomaszów	średnie
Jacek	Mężczyzna	21	Nie (kiedyś)	Tomaszów	średnie
Weronika	Kobieta	23	Tak	wieś pod Tomaszowem	wyższe
Jakub	Mężczyzna	27	Nie	Tomaszów	wyższe
Klaudia	Kobieta	26	Nie	Tomaszów	zawodowe
Karolina	Kobieta	21	Nie	miasto ponad 500 tys. mieszkańców	średnie
Bogumiła	Kobieta	22	Tak	wieś pod Tomaszowem	średnie
Krzysztof	Mężczyzna	20	Nie	wieś pod Tomaszowem	zawodowe

Rozdział 3. Etnografia miejsca

Migawki z terenu: doświadczenia w badanym mieście

Podczas naszego tygodniowego pobytu w Tomaszowie Mazowieckim, w zespole badawczym złożonym z 18. osób, podjęliśmy się obserwacji zachowań mieszkanek i mieszkańców oraz eksploracji charakterystycznych miejsc w mieście. Naszym celem było uzyskanie jak najbardziej szczegółowego obrazu życia w Tomaszowie poprzez analizę przestrzeni i interakcji społecznych. Przez cały tydzień staraliśmy się uchwycić zarówno pozytywne, jak i niepokojące aspekty funkcjonowania miasta, a także zrozumieć, jakie są codzienne doświadczenia jego mieszkańców.

Miejsca, które odwiedziliśmy - od galerii handlowych, przez ulice, restauracje, aż po lokalne instytucje - pozwoliły nam na szeroką obserwację społeczną, umożliwiając dokładne spojrzenie na zachowania, relacje międzyludzkie oraz atmosferę panującą w przestrzeniach publicznych. W trakcie obserwacji napotkaliśmy wiele zaskakujących sytuacji, które zostały przedstawione poniżej. Zdarzenia zarówno wzbudzały naszą ciekawość, jak i skłaniały do refleksji nad wyzwaniem, z jakimi borykają się mieszkańcy Tomaszowa Mazowieckiego. Wiele z tych doświadczeń miało istotne znaczenie w kontekście charakterystyki terenowej, umożliwiając lepsze zrozumienie dynamiki społecznej miasta.

Dzień 1

Galeria w Tomaszowie Mazowieckim

Nasze działania w Tomaszowie Mazowieckim rozpoczęliśmy od odwiedzenia galerii handlowej, gdzie zatrudnionych było wiele młodych osób. Klientela galerii była zróżnicowana wiekowo, jednak najczęściej spotykaną grupę stanowiły osoby w wieku szkolnym i licealnym. Duża część odwiedzających spędzała czas w strefie gastronomicznej, co utrudniało nam nawiązywanie interakcji z potencjalnymi badanymi, gdyż byli zajęci konsumpcją posiłków oraz rozmowami we własnych grupach. Próby rekrutacji młodych dorosłych do udziału w badaniu spotkały się z licznymi odmowami. Ludzie często podkreślali, że są w pracy, nie mają czasu na badania i nie rozumieją celu naszych działań. Pojawiały się także komentarze podważające sens naszego przyjazdu z Warszawy do Tomaszowa Mazowieckiego.

Osoby, do których się zwracaliśmy, często starały się jak najszybciej zakończyć rozmowę, wykazując wyraźne niezadowolenie z naszej propozycji udziału w badaniu. Jedynie dwie osoby zgodziły się, wykazując zainteresowanie i pytając, czy badanie jest częścią pracy licencjackiej. Wyraziły również gotowość poinformowania znajomych o możliwości udziału w wywiadach. Podczas jednej z prób nawiązania rozmowy, trzy osoby na wzmiankę o temacie pracy, którym było *Jak żyje się w Tomaszowie Mazowieckim?*, odpowiedziały lakonicznie i negatywnie, stwierdzając jedynie, że *beznadziejnie*.

Z jednej strony, wynik tej obserwacji może świadczyć o niezrozumieniu naszych działań, co wiąże się z nietypowością badań terenowo-etnograficznych i jakościowych realizowanych w małych miastach. Z drugiej strony, brak reakcji na próby wyjaśnienia i ogólnie pesymistyczny stosunek do tematu badania może być symptomatyczny dla ogólnego klimatu miasta, nieprzychylnego tak zaangażowaniu, jak obcym.

Restauracja fast food

Kolejnym miejscem obserwacji była restauracja McDonald's w Tomaszowie. Skupiliśmy się na zachowaniu młodej pary, która, mimo przebywania w lokalu, nie zamówiła ani nie spożywała żadnego posiłku. Osoby te obserwowały inne osoby klienckie, śmiejąc się z nich i rzucając głośne komentarze. Pomimo ich zachowania, które mogło zwracać uwagę, nie wywołali oni żadnych reakcji ani ze strony personelu, ani wśród pozostałych gości i gości restauracji. Osoby przebywające w lokalu były skupione na konsumpcji posiłków i zdawały się nie odczuwać dyskomfortu w związku z zaistniałą sytuacją. Nikt nie podjął próby zwrócenia im uwagi, a większość osób po prostu kończyła swoje posiłki i opuszczała lokal. Sytuacja ta może być przejawem niskiego poziomu współodpowiedzialności za wspólną przestrzeń, w której zachowania odbiegające od norm spotykają się z obojętnością.

Sklep RTV i AGD

Wybraliśmy się do sklepu RTV i AGD w Tomaszowie. Po wejściu skierowaliśmy się do doradców klienta i nawiązaliśmy rozmowę na temat życia w Tomaszowie. W trakcie rozmowy dwóch doradców zaczęło dyskutować między sobą o swoim życiu w tym mieście. Ich wypowiedzi miały ironiczny ton, ale jednocześnie wyraźnie odzwierciedlały ich niezadowolenie. Podkreślali, że mimo posiadania stabilnej, jak sami określili „dobrej” pracy, nie widzą możliwości realizowania swoich większych aspiracji zawodowych w Tomaszowie. Zaznaczali, że aby robić coś bardziej satysfakcjonującego i lepiej dopasowanego do ich

zainteresowań, musieliby wyprowadzić się do innego miasta. Ta perspektywa wywoływała u nich frustrację, a Tomaszów nie jawił im się jako miejsce, w którym mogliby budować swoją przyszłość. Negatywne wypowiedzi dotyczyły między innymi relacji między mieszkańcami a miastem, wskazując na brak możliwości rozwoju i wyobrażenia sobie swojej przyszłości w Tomaszowie.

Dzień 2

Spacer po mieście

Kolejny dzień naszego pobytu rozpoczęliśmy od spaceru. Skupiliśmy się na obserwacji struktury wiekowej mieszkanek i mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego. Zauważyliśmy, że dominującą grupę wiekową stanowią osoby starsze, w wieku 45-55 lat. Wśród osób przechodnych widoczna była także znaczna liczba osób w wieku szkolnym. Brakowało młodych dorosłych, co było szczególnie zauważalne na tle innych grup wiekowych. Taka sytuacja może wskazywać na migrację młodych dorosłych do większych miast w poszukiwaniu lepszych możliwości pracy i wyższej jakości życia. Obserwacje te korespondują z wcześniejszymi spostrzeżeniami, w których młode mieszkanki i mieszkańcy Tomaszowa wyrażali swoje niezadowolenie z perspektyw, jakie oferuje im to miasto.

Skrzynka PCK

Następna obserwacja miała miejsce w pobliżu skrzynki PCK przeznaczonej na odzież używaną, zlokalizowanej około 10 metrów od naszego hotelu. Zaobserwowaliśmy grupę trzech dorosłych mężczyzn, którzy niszczyli skrzynkę, a następnie dokonali kradzieży znajdujących się w niej ubrań. Mężczyźni użyli metalowych narzędzi, aby uszkodzić konstrukcję, po czym włożyli ubrania do worków i szybko oddalili się z miejsca zdarzenia.

Sytuacja była bardzo głośna, a sprawcy nie podjęli żadnych działań, aby ukryć swoją tożsamość, np., nie zasłonili twarzy. Mimo tego żaden z okolicznych mieszkańców nie zareagował na ich działania. Tego rodzaju obojętność społeczna, przejawiająca się w braku reakcji na naruszenie norm, stanowi kontynuację zjawiska zauważonego przez nas wcześniej w restauracji McDonald's, gdzie także nie odnotowano żadnej interwencji mimo niewłaściwego zachowania. Obie sytuacje mogą wskazywać na symptomy **anomalii społecznej** (Durkheim, 2012) lub niski poziom poczucia współodpowiedzialności za przestrzeń wspólną i relacje społeczne, w których reakcja na łamanie norm przestaje być uznawana za obowiązek obywatelski.

Muzeum Tomaszowa Mazowieckiego

Wybraliśmy się do muzeum w Tomaszowie, gdzie analizowaliśmy zainteresowanie młodzieży lokalną historią. Naszą uwagę zwróciła struktura wiekowa pracowniczek i pracowników placówki. Pracownikami placówki były osoby w wieku około 40–50 lat, a my byliśmy jedynymi osobami odwiedzającymi, co wskazuje na brak zainteresowania muzeum wśród mieszkańców, w szczególności młodzieży.

Nasza interakcja z personelem placówki rozpoczęła się już przy wejściu, gdzie zauważyliśmy wyraźne zdziwienie na ich twarzach na widok gości. Natychmiast podeszła do nas jedna z pracownic, powitała nas, zapytała, skąd przyjechaliśmy, i wskazała kierunek zwiedzania. W trakcie oglądania wystaw towarzyszyła nam inna pracownica, jednak jej rola ograniczała się do wskazywania drogi do kolejnych sal, bez udzielania informacji na temat historii Tomaszowa.

Nasza ocena ekspozycji była krytyczna. Historia Tomaszowa została przedstawiona w sposób ogólnikowy, a same wystawy nie wyróżniały się niczym szczególnym w porównaniu z podobnymi placówkami w innych miastach. Brak interakcji z przewodnikami oraz mało angażujące prezentacje dodatkowo wpłynęły na odbiór muzeum jako miejsca mało atrakcyjnego dla odwiedzających, szczególnie młodego pokolenia, dla którego wartościowe z naszej perspektywy byłoby bardziej interaktywne podejście.

Siłownia

Następnym miejscem obserwacji była siłownia w Tomaszowie do której poszliśmy z intencją wywieszenia plakatów i zachęcenia młodych bywalców do udziału w wywiadach. Przywitała nas około 40-letnia recepcjonistka i po przeczytaniu plakatu była bardzo chętna nam pomóc i rozwiesić informacje o badaniu w siłowni. Pani z recepcji sama opowiedziała nam, że jest bardzo przywiązana do życia w Tomaszowie, co opisywała przez pryzmat doświadczenia związanego z mieszkaniem w Warszawie, opisywanej jako zbyt szybkie w jej ocenie. Recepcjonistka dobrze czuje się w Tomaszowie i podzieliła się historią swojego brata który już od dawna mieszka w Warszawie i jest już z niego - według niej - prawdziwy warszawiak. Opowiedziała nam również o własnych doświadczeniach związanych z mieszkaniem m.in. w Szczecinie i Łodzi. Podkreślała, że przeprowadzała się do większych miast ze względu na lepsze możliwości i rynek pracy, jednak Tomaszów wciąż uważa za

swoje miasto - zawsze było jej do niego najbliżej, a jego małomiasteczkowy charakter darzy szczególną sympatią.

Stadion piłkarski

Jednym z miejsc naszych obserwacji był stadion lokalnej drużyny piłkarskiej - RKS Lechia, gdzie analizowaliśmy zachowanie kibiców podczas meczu. Stadion okazał się niewielki, liczący około 100 miejsc, jednak większość z nich była zajęta. Już przy wejściu zauważyliśmy znaczną obecność policji oraz plamy świeżej krwi w okolicy wejścia, co wzbudziło nasze obawy i odczytaliśmy jako przejaw potencjalnego **napięcia społecznego** w mieście. Dotarliśmy na stadion w momencie rozpoczęcia drugiej połowy meczu. Pomimo korzystnego wyniku dla gospodarzy, atmosfera na stadionie była początkowo stonowana, niemal grobowa, a sam mecz wydawał się mało emocjonujący.

Sytuacja zmieniła się po około 20 minutach drugiej połowy, kiedy drużyna gospodarzy zdobyła dwa gole. To wydarzenie wyraźnie ożywiło kibiców, którzy z entuzjazmem i dumą zaczęli śpiewać klubowe przyśpiewki. Wśród widzów zauważyliśmy znaczną liczbę młodych piłkarzy z akademii klubu, a także rodziny z dziećmi, co nadawało wydarzeniu **charakter międzypokoleniowy**.

Mimo początkowych obaw, wydarzenie przebiegło w spokojnej i pozytywnej atmosferze. Kibice rozmawiali, śmiali się i wymieniali plotki, co wskazywało na towarzyski aspekt wydarzenia. W tym kontekście lokalny mecz piłkarski jawi się jako istotna przestrzeń społeczna, w której dochodzi do **budowania solidarności, tożsamości zbiorowej i poczucia przynależności**.

Kręgielnia

Ostatnim miejscem naszych obserwacji była kręgielnia, gdzie mieliśmy okazję porozmawiać z jednym z pracowników na temat naszego kierunku studiów. Udaliśmy się tam z zamiarem wywieszenia kilku plakatów promujących nasz projekt. Po wejściu zwróciliśmy się do pracownika, który miał około 60 lat. Przedstawiliśmy się, wyjaśniliśmy cel naszej wizyty i zapytaliśmy o możliwość umieszczenia plakatów. Pracownik wyraził zgodę, jednak jego reakcja na temat i charakter projektu wyraźnie była zdominowana przez zdziwienie. Pracownik zapytał nas o nasz kierunek studiów, a po otrzymaniu odpowiedzi stwierdził: *Co się po takim kierunku robi?* oraz *Kim możecie być w przyszłości?* W rozmowie zaznaczył, że według niego studia powinny przede wszystkim zapewniać wysokie zarobki. Jako inżynier

podkreślał, że zarabia więcej niż niejeden jego znajomy, który ukończył studia socjologiczne. Choć rozmowa była krótka i trwała zaledwie 15 minut, dało się zauważyć, że pracownik nie dostrzegał większego sensu w studiowaniu na kierunkach humanistycznych czy społecznych. Wskazuje to, że w lokalnym kontekście mogą być obecne **pragmatyczne normy funkcjonowania społecznego**, zgodnie z którymi wybory edukacyjne i zawodowe powinny przekładać się na korzyści ekonomiczne. Tego rodzaju podejście bywa często przekazywane międzypokoleniowo, gdzie starsze osoby kształtują oczekiwania młodszych w zakresie tego, co „warto” studiować i kim „opłaca się” być.

Podsumowanie wyników obserwacji

Podczas pobytu w Tomaszowie Mazowieckim, nasza grupa przeprowadziła obserwacje dotyczące zachowań mieszkanek i mieszkańców oraz miejsc w mieście. Wyjazd badawczy obejmował odwiedzenie przez nas różnorodnych lokalizacji, takich jak galerie handlowe, restauracje, sklepy i miejsca kultury, a także analizę struktury wiekowej i dynamiki społecznej.

Obserwacje wykazały, że miasto jest zdominowane przez starsze osoby, a młodsze pokolenia często wyjeżdżają w poszukiwaniu lepszych możliwości zawodowych. Zauważono również, że muzeum nie cieszy się dużym zainteresowaniem, szczególnie wśród młodzieży. Reakcje mieszkańców podczas rozmów o życiu w mieście wskazywały na frustrację z powodu braku perspektyw rozwoju zawodowego i osobistego w Tomaszowie.

Miejsca sportu i rekreacji, takie jak siłownie czy stadiony, ujawniały również charakterystyczne cechy lokalnej społeczności, gdzie dominowały relacje bardziej lokalne i rodzinne. Sytuacje, które obserwowaliśmy, miały zarówno pozytywny, jak i negatywny wydźwięk, co pozwoliło na pełniejszą charakterystykę społeczną miasta.

Wyniki etnografii terenowej: Charakterystyka Tomaszowa jako miejsca badań

Miasto mierzy się z dużym wyzwaniem - znaczna część młodzieży po osiągnięciu wieku dojrzewania i ukończeniu szkoły średniej udaje się do innego większego miasta w celu rozwoju swojej ścieżki edukacyjnej lub zawodowej. Mimo Filii Uniwersytetu Łódzkiego w mieście, Tomaszów ma problem w zaoferowaniu interesującego dla współczesnej młodzieży wikt i opierunku. Edukacja i ścieżki zawodowe są bardziej atrakcyjne w pobliskich miastach jak np. Łódź.

Przestrzeń publiczna i jej wykorzystanie: Miejsca spotkań społecznych oraz symboliczne znaczenie przestrzeni miejskich

Miasto charakteryzuje się przestrzeniami publicznymi takimi jak: Plac Kościuszki, Galeria Tomaszów (Centrum Handlowe miasta) oraz parki (Park Solidarności czy Park Bulwary) Część z tych miejsc jest często wykorzystywane do spotkań przez lokalną społeczność. Najliczniej uczęszczane miejsca to restauracja Mcdonald's, Centrum Handlowe oraz Plac Kościuszki. W tych miejscach - dzień w dzień - mieszkanki i mieszkańcy miasta "załatwiają" swoje sprawy osobiste, ale również traktują je jako miejsca spotkań z rodziną i przyjaciółmi. Warto zwrócić uwagę na fakt, że obserwacje były przeprowadzane w okresie późnej jesieni, co z pewnością wpłynęło na wyniki etnografii terenowej.

Podczas dnia, w życiu publicznym miasta uczestniczyły wszystkie grupy wiekowe, zmieniało się to natomiast wieczorem. Wiekowo starsze osoby ustępowały nastolatkom w przestrzeni publicznej. Młode mieszkanki i mieszkańcy Tomaszowa Mazowieckiego zdecydowanie bardziej i częściej zapełniają przestrzenie publiczne, takie jak: Galeria Handlowa, parki oraz Mcdonald's. Dobór miejsc spotkań młodzieży może wskazywać na wiele rzeczy, ale przede wszystkim mówi o braku bardziej atrakcyjnych miejsc do spotkań, tzw. *third places*, które Oldenburg (1999) charakteryzuje jako miejsca ogólnodostępne, sprzyjające budowaniu relacji społecznych i poczucia wspólnoty. Ich niedobór w przestrzeni miejskiej może prowadzić do zawężenia możliwości społecznej integracji młodych ludzi oraz ograniczenia jakości ich uczestnictwa w życiu publicznym.

Niemniej są miejsca w których można spotkać więcej ludzi i wydają się one bardziej symboliczne dla lokalnych mieszkank i mieszkańców. Pośród takich miejsc jest stadion lokalnej drużyny piłkarskiej ŁKS Tomaszów Mazowiecki. Obserwacje zostały również przeprowadzone w muzeum gdzie nie zanotowano żadnej obecności lokalnej społeczności. Pokazuje nam to pewną dysproporcję w aktywności publicznej, gdzie lokalna społeczność zdecydowanie bardziej rozgląda się za aktywnością rozrywkową jak kino, kręgielnie - w których również zanotowano w trakcie obserwacji duże natężenie ludzi. Muzea, Niebieskie Źródła czy inne atrakcje turystyczne nie cieszą się popularnością. Miejsca nastawione głównie na turystykę i przyjezdnych są puste. Wskazuje to na brak zainteresowania miastem z perspektywy turystycznej. Warto dodać, iż obserwacje były prowadzone poza sezonem wakacyjnym, co mogło wpłynąć na wyniki badań.

Wpływ infrastruktury na życie mieszkank i mieszkańców

Położenie miasta umożliwia mieszkankom i mieszkańcom szybki dojazd autem do Warszawy lub Łodzi, a układ i wielkość miasta pozwala na efektywne przemieszczanie się komunikacją miejską, która posiada regularny rozkład, działający na wielu liniach. Patrząc na stronę rozrywkową miasta, wyróżniamy: kino, kręgielnie, bary i restauracje. Ilość wymienionych miejsc jest natomiast znikoma; przekłada się to na jakość życia mieszkanek i mieszkańców.

Spoleczność lokalna i relacje społeczne: Sieci społeczne i dynamika relacji międzyludzkich

W trakcie przeprowadzanej przez nas obserwacji możliwe było zauważenie wielu sieci społecznych charakterystycznych dla mniejszych miejscowości. Sklepiarze, właściciele małych przedsiębiorstw i przechodni w grupie wiekowej 50+ tworzyli najwięcej interakcji w miejscach publicznych. Niemniej młodsze pokolenie, do 20 roku życia, również uzupełnia dużą część życia publicznego. W przypadku młodych mieszkanek i mieszkańców struktura grup jest rozbita na wiele mniejszych podgrup znajomych. Same podgrupy ograniczają i zamykają się głównie do znajomości we własnych kręgach. Ciekawą obserwacją były również miejsca w których powyższe grupy wiekowe funkcjonują. W przypadku osób starszych zaobserwowaliśmy większe przywiązanie do targu, tzw. "ryniecku" oraz Placu Kościuszki. Są to miejsca które należą do starszej infrastruktury miasta. Natomiast młodzi zdecydowanie preferują Centrum Handlowe oraz parki, zaliczające się do nowej infrastruktury.

Tożsamość lokalna i przynależność społeczna

Na podstawie rozmów i obserwacji udało nam się zdefiniować dwie skrajne wobec siebie tożsamości mieszkanek i mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego. Pierwsza z nich charakteryzuje się pozytywnym nastawieniem do miasta. Osoby reprezentujące tę tożsamość widzą swoje miasto jako miejsce ich przynależności, z którym wiążą swoją przyszłość. Druga Tożsamość wyraża negatywne podejście do miasta. Charakteryzuje się traktowaniem Tomaszowa Mazowieckiego jako miejsca ograniczającego możliwości i nie oferującego wysokiej jakości życia, jak i perspektyw na przyszłość. Spośród wszystkich rozmów przeprowadzonych w terenie z mieszkankami i mieszkańcami to właśnie ta druga, negatywna tożsamość była najczęściej spotykana.

Rozdział 4. Wyniki badania

Charakterystyka życia społecznego

W tej części raportu skupiliśmy się na codziennym życiu młodych osób mieszkających w Tomaszowie Mazowieckim - ich doświadczeniach, sposobach spędzania wolnego czasu oraz ogólnemu postrzeganiu jakości życia w mieście. Szczególną uwagę poświęciliśmy kwestiom związanym z infrastrukturą miejską, dostępem do przestrzeni publicznych, ofertą kulturalną i rozrywkową, życiem nocnym, możliwościami rozwoju zawodowego oraz lokalną gastronomią. Ważnym obszarem analizy były także wyzwania, z jakimi młodzi mierzą się na co dzień - od nudy i braku aktywizujących bodźców, po ograniczone perspektywy zawodowe i społeczne.

Naszym celem było uchwycenie zarówno potencjału Tomaszowa Mazowieckiego, jak i barier, które wpływają na decyzje młodych ludzi dotyczące pozostania, powrotu lub wyjazdu z miasta. Zgromadzony materiał pozwala lepiej zrozumieć, czego młode mieszkanki i mieszkańcy potrzebują, jak oceniają dostępne dla nich zasoby i co według nich wymaga zmiany, aby Tomaszów stał się miejscem bardziej przyjaznym i otwartym na ich potrzeby.

Codziennie życie i spędzanie czasu wolnego

Śpię - tak odpowiedziała jedna z osób badanych w kontekście pytania o codzienne życie i sposoby spędzania czasu wolnego w Tomaszowie. Ta krótka, pozornie żartobliwa wypowiedź trafnie oddaje nastroje wielu młodych mieszanek i mieszkańców - doświadczenia nudy, stagnacji oraz braku bodźców do aktywności społecznej i kulturalnej.

- *Co możesz powiedzieć o codziennym życiu? W jaki sposób na przykład spędzasz wolny czas w Tomaszowie?*
- *Śpię. (Klaudia, 26, niezaangażowana¹)*

Młode osoby zamieszkujące Tomaszów Mazowiecki zwracają uwagę na ograniczone możliwości spędzania czasu wolnego oraz brak odpowiednich przestrzeni do integracji i aktywności. Większość ich codziennych sposobów spędzania czasu ogranicza się do niewielu dostępnych miejsc. Głównymi punktami na mapie miasta, gdzie młodzież spędza czas poza domem są galeria handlowa oraz Plac Kościuszki. Popularne są także lasy, parki i tereny

---

¹ każdy cytat znajdujący się w raporcie został opatrzony zanonimizowanym imieniem, wiekiem oraz przypisaniem do jednej z grup: zaangażowanx lub niezaangażowanx

zielone, takie jak Muszla, Niebieskie Źródła oraz Zalew Sulejowski, które przyciągają zarówno mieszkanki i mieszkańców, jak i osoby przyjeżdżające tutaj w celach turystycznych, poszukując odpoczynku od szybkiego tempa życia w dużych miastach. Te miejsca stanowią ważny element codziennego życia lokalnej społeczności - są przestrzenią relaksu, spotkań z przyjaciółmi, aktywności fizycznej czy chwili wytchnienia po pracy lub szkole. Dla wielu młodych dorosłych to właśnie kontakt z naturą stanowi atrakcyjność miasta.

Jeżeli bym powiedział jako młodzież, to najpopularniejszymi miejscami była tak zwana muszla, czyli park między Media Expert a Lidlem. Ten park był taki przenośny, bardzo oblegany, można powiedzieć [Osoba badana wypowiada się o parku w czasie przeszłym - "była" - ponieważ w trakcie przeprowadzania badania Muszla była czasowo zamknięta]. (Adam, 21, niezaangażowany)

To, że jest właśnie ten Zalew, chociaż to nie jest w Tomaszowie, ale jest bardzo blisko. Jest przystań, te Niebieskie Źródła, dużo lasów wokół. To jest super, ta przyroda jest mega. (Maja, 24, niezaangażowana)

Młode osoby zwracają również uwagę na mało inluzywną ofertę gastronomiczną w mieście. Część osób wyraża zapotrzebowanie na większą różnorodność kulinarną - szczególnie podkreślany jest brak restauracji wegetariańskich i wegańskich.

O, jeszcze brakuje mi wege, wege restauracji. To mi bardzo brakuje wege restauracji. (Maja, 24, niezaangażowana)

Życie nocne i rozrywka

Oferta rozrywkowa skierowana do młodych osób jest bardzo ograniczona. W mieście brakuje nowoczesnych atrakcji znanych z większych miast, takich jak escape roomy, centra rozrywki czy inne miejsca, które mogłyby być interesujące dla młodych osób. Klub nocny Ęklawa jest jednym z niewielu miejsc spotkań osób pełnoletnich, jednak opinie na jego temat są mieszane i nie zaspokajają oczekiwań młodych.

Właśnie ta Ęklawa, gdzie dzieją się różne właśnie takie wydarzenia towarzyskie. Właściwie to Ęklawa to jest jedyna dyskoteka, która jest w Tomaszowie, bo właśnie tam w tym budynku to się dzieje. Ale no nie ukrywam, jest tam dużo takich młodych osób, które często wchodzi, no tak troszeczkę, nie wiem czy nielegalnie, czy nie. (Maja, 24, niezaangażowana)

Brakuje również imprez plenerowych, które mogłyby integrować młodzież i pozwalać na wspólną zabawę. Jednym z nielicznych przykładów są Dni Tomaszowa, odbywające się raz do roku - latem, stanowiąc okazję do koncertów.

(...) brakuje mi w mieście więcej imprez plenerowych. Wydaje mi się, że to są wydarzenia, które zbliżają ludzi, integrują ludzi i naprawdę można się świetnie bawić. Przykład, podam dożynki z Ujazdu, które wydarzają się raz do roku, niestety. I po całych tych oficjalnych wydarzeniach i tak dalej, koncertach była dyskoteka i słuchaj, tyle młodzieży się tam bawiło, to było tak niesamowite i naprawdę jest za mało takich imprez. W Tomaszowie raz do roku są dni Tomaszowa i to tyle, gdzie są koncerty. Więc wydaje mi się, że właśnie takich imprez plenerowych brakuje na pewno (Weronika, 23, zaangażowana).

Oferta kulturalna

Oferta kulturalna w mieście jest skierowana głównie do starszych grup wiekowych, co pozostawia młodzież bez odpowiedniej alternatywy. Oddolne inicjatywy takie jak: wieczory poetyckie, koncerty jazzowe i inne propozycje często nie trafiają do młodych osób.

Jak są jakieś kluby, to do tych klubów chodzą tacy ludzie dorośli. No po prostu nie wiem, czterdzieści, czasem pięćdziesiąt plus. Nie za bardzo tak myślę dla młodych ludzi. Tutaj jest tak naprawdę zrogość, to jest galeria, ale ile można chodzić po tej samej galerii? Także oprócz tego to dosyć słabo. McDonald's i kino to myślę są takie. (Bogumiła, 22, zaangażowana)

Najczęściej wspomnianymi atrakcjami są „Dni Tomaszowa” odbywające się latem oraz koncerty organizowane na Arenie Lodowej. Młodzież oczekuje jednak większej różnorodności i dostępności wydarzeń kulturalnych, które angażowałyby szerszą grupę społeczną, szczególnie plenerowych.

No to jak w samym początku zaznaczyłem, jest teraz mniej młodych ludzi w Tomaszowie Mazowieckim i to nie bez powodu. To nie jest miasto skalibrowane na młodego człowieka. I bardzo często strzelające sobie w stopie przy każdej możliwej okazji pod tym względem. No mówię, no z takich rzeczy, czy można sobie wziąć, gdzieś tam pograć w piłkę nożną, pójść do jakiegoś klubu, do kina, do jakiejś

restauracyjki? No to to jest taki dość max możliwości tego miasta, no nie oszukujmy się... (Piotr, 27, zaangażowany)

Rozwój zawodowy

Osoby respondenckie opisują, że miasto nie oferuje wystarczających możliwości rozwoju zawodowego dla młodych ludzi. Skarżą się na brakujące miejsca pracy w nowoczesnych sektorach. Wspominają również o niewystarczająco rozwiniętej infrastrukturze biznesowej. Brak biurów oraz przestrzeni coworkingowych doskwiera młodym dorosłym. Liczne migracje młodego pokolenia są spowodowane chęcią poszukiwania lepszych perspektyw zawodowych. Mimo tych przeszkód są osoby, które bardzo cenią swój spokój i stabilność, jaki oferuje Tomaszów Mazowiecki, w związku z czym decydują się na dojazdy do pracy lub na studia do większych miast, czego przykładem jest Natalia:

Co drugi weekend, no tak. Wiesz, stąd są pociągi na dworzec fabryczny. Ja z fabrycznego jestem w szkole w 7 minut. Także to jest naprawdę takie dość nieuciązliwe. Kupuję bilet za 7 zł i jestem w Łodzi zaraz. Może za godzinę, ale po prostu chodzi mi o to, że nie mam daleko. I jest to dość opłacalny biznes, za te pieniądze dostać się do Łodzi, to nawet nie ma o czym mówić. (Natalia, 21, niezaangażowana)

Infrastruktura i potencjał turystyczno-rekreacyjny

Miasto oferuje kilka atrakcji, takich jak parki, Bulwary, Arena Lodowa (z gokartami latem, lodowiskiem zimą), parki linowe, siłownie oraz kręgielnie. Choć miejsca te stanowią potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji, wiele z nich wymaga dalszej renowacji lub lepszego zagospodarowania.

Nie ma w Tomaszowie miejsca do integracji. No, może i była kiedyś Arena Lodowa, ale nie dość, że to jest tylko na sezon zimowy... (...) A tak naprawdę wynikało z tego tyle, że lodowisko jest rozmrażane po zimie i jest znowu zamrażane na zimę, a podczas tej jakby nieobecności, kiedy nie ma lodu, to jest wykorzystywane jako tor dla osób trenujących rolki. (...) Trzeba powiedzieć, Arena jest... To jest idealne przysłowie na to. Tonący brzytwy się chwyta. (...) Arena miała być super, a upada. (Kacper, 18, zaangażowany)

Osoby zamieszkujące Tomaszów Mazowiecki zwracają również uwagę na istotne braki w infrastrukturze turystycznej, przede wszystkim na niedostatek hoteli.

Kolejna rzecz, nie ma hoteli w Tomaszowie. Wszystkie hotele są poza albo to są jakieś obiekty hotelarskie. Niestety nie mamy żadnych hoteli w Tomaszowie, a to jest czwarte największe miasto w województwie, więc to jest absurdalne. Zwłaszcza, że mamy wokół naprawdę wiele fajnych atrakcji. (Weronika, 23, zaangażowana)

Ograniczona infrastruktura turystyczna jest problematyczna w kontekście bliskości atrakcji przyrodniczych, takich jak Niebieskie Źródła. Pomimo istnienia przestrzeni do aktywności, oferta miasta jest ograniczona i nie dorównuje różnorodnością i dostępnością propozycjom większych miast.

Atrakcje? Niebieskie źródło mamy. To jest jeden z dwóch albo trzech na świecie. Więc warto przejść się zobaczyć, jak jeszcze nie widziałeś. Z fajnych rzeczy na weekend można na strzelnicę się przejść, też jest super, że jest odkryta i jest dużo tutaj pozytywnie zakręconych ludzi... Tutaj to jest... Jak to się ładnie nazywa? Dom kultury? Coś takiego. Więc są takie miejsca, gdzie faktycznie człowiek może poćwiczyć rysunek, jakieś teatralne zdolności, taniec. Jak ktoś chce się rozwijać, jest w stanie znaleźć tutaj takie miejsca. Nie będzie to tak dogodne jak w większych miastach jak na przykład Poznań czy Warszawa, ale no i jest się w stanie. No też siłownie są w miarę przyzwoite, więc myślę, że jak ktoś naprawdę potrzebuje, to będzie w stanie sobie w miarę tak ułożyć życie, żeby skorzystać z tych dóbr. (Piotr, 27, zaangażowany)

To pokazuje, że chociaż Tomaszów ma potencjał turystyczny i rekreacyjny, wiele mieszkank i mieszkańców dostrzega potrzebę zwiększenia inwestycji, które podniosłyby jakość życia w mieście oraz uczyniłyby je bardziej atrakcyjnym dla turystek i turystów i lokalnych mieszkank i mieszkańców. Modernizacja infrastruktury, w tym dalsze ulepszanie parków, bulwarów oraz rozwój bazy hotelowej, mogłaby znacząco poprawić sytuację. Osoby zamieszkujące Tomaszów, wskazują na istniejący potencjał miasta, który wymaga pełniejszego wykorzystania poprzez bardziej rozbudowaną i nowoczesną ofertę.

Komunikacja miejska

W tej części raportu przedstawimy opinie o komunikacji miejskiej w Tomaszowie Mazowieckim, w oparciu o doświadczenia i opinie mieszkanki i mieszkańców. Transport publiczny odgrywa kluczową rolę w codziennym życiu lokalnej społeczności, umożliwiając dojazd do pracy, szkoły, miejsc rekreacji czy placówek medycznych. W związku z tym ocena jego dostępności, jakości oraz funkcjonalności jest istotna. W wypowiedziach badanych dostrzeżono sprzeczne opinie na temat komunikacji miejskiej. Część badanych widziała transport jako dużą zaletę Tomaszowa Mazowieckiego, podczas gdy inni identyfikowali problemy.

Większość osób badanych uważa, że jedną z największych zalet komunikacji miejskiej w Tomaszowie jest bezpłatny dla osób posiadających *Kartę Tomaszowianina* transport. Opłata za kartę wynosi 30 złotych na okres trzech lat. Dzięki temu osoby zameldowane w mieście mogą swobodnie korzystać z przejazdów. Osoby uczniowskie i studenckie mogą korzystać z rocznych biletów, które są w bardzo atrakcyjnej cenie. Podróżowanie po mieście staje się nie tylko wygodne, ale i tanie. Połowa osób badanych wspominała również o autobusach, które są stosunkowo nowe i zadbane, co znacząco podnosi komfort podróży.

Jest super zniżka. Znaczący osoby z kartą Tomaszowianina mają to darmo. Coś, znaczący nie chcę skłamać, osoby, nazwijmy to, które są uczniami, czy tam studentami, mogą sobie ogarnąć taki bilet roczny, no i on jest naprawdę za śmieszne pieniądze, to jest kilkadziesiąt złotych może. A można jeździć do bólu, także niezależnie od jakiej kto ma sytuację finansową, nie masz żadnego problemu, co najmniej przy przedostawaniu się. (Tomek, 18, zaangażowany)

Uwielbiam komunikację naszą miejską, tym bardziej jak masz kartę Tomaszowianina, jedziesz to za free. (Klaudia, 26, niezaangażowana)

Osoby mieszkające na obrzeżach miasta często skarżą się na rzadkie i długie kursy autobusów. Znaczna większość osób badanych potwierdziła, że autobusy kursują jedynie kilka razy dziennie. Rozkłady jazdy bywają niedostosowane do potrzeb mieszkanki i mieszkańców. Taka sytuacja sprawia, że komunikacja miejska nie jest powszechnie dostępnym środkiem transportu. Jedynym rozwiązaniem tej sytuacji zdaje się być posiadanie samochodu, na który nie wszyscy mogą sobie pozwolić.

Ja mam przyjaciółkę i ona jeździ autobusami bo się boi samochodów (...) Jak ja czasem słyszę, że po szkole siedzi 40 minut na przystanku, bo jest autobus. Albo, że jedzie gdzieś tam do przychodni, na ósmą, to autobusem po siódmej i wróci o jedenastej, bo tak będzie autobus. Przeraza mnie to. Gdybym miała jechać do pracy, jeździć autobusem i wracać, to by był po prostu taki kolchoz przed pracą i po pracy. Nie wyobrażam sobie tego. Nie wyobrażam sobie nie mieć samochodu. (Natalia, 21, niezaangażowana)

Ja mieszkam na takich trochę bardziej obrzeżach Tomaszowa. Tam z 10 minut autem od tak naprawdę centrum Tomaszowa. I nie ukrywam, że ciężko jest z komunikacją, bo niekiedy trzeba było czekać z 2-3 godziny, żeby pojechać na autobus albo na busik. Więc komunikacja miejska w zależności od tego, jak się ma daleko do danego miejsca, to jest okropna. Bo tutaj w centrum to jest jeszcze znośna, ale poza Tomaszowem, takie bardziej obrzeże, to jest fatalna. (Julia, 24, niezaangażowana)

Wiele mieszkank i mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego zwraca uwagę na częsty problem związany z opóźnieniami autobusów miejskich. Opóźnienia są szczególnie dokuczliwe w godzinach szczytu, kiedy osoby pasażerskie spieszą się do pracy, szkoły czy innych miejsc, w których muszą się stawić na daną godzinę. Dominująca część osób badanych wspomniała o braku nocnych kursów. Ostatnie autobusy odjeżdżają około godziny 23:30, co staje się dużym problemem dla osób wracających późnym wieczorem z pracy, spotkań towarzyskich czy wizyt rodzinnych. W efekcie mieszkańcy są zmuszeni polegać na drogich taksówkach, które nie zawsze są dostępne, lub planować powroty w sposób ograniczający ich aktywność poza domem.

Najpóźniej 23.30, może, no tak jak normalne kursy, tylko no nocnych nie ma. Na taxi, no taxi w ogóle zawsze kosztuje 20, 25, 30 złotych, zawsze. No tak pomiędzy 20 a 30 złotych, nieważne gdzie jedziesz. (Maja, 24, niezaangażowana)

Podsumowując, komunikacja miejska w Tomaszowie Mazowieckim budzi mieszane odczucia wśród osób badanych. Wprowadzenie Karty Tomaszowianina, która umożliwia praktycznie darmowe przejazdy, nowoczesne i zadbane autobusy są istotnymi zaletami, natomiast mieszkanki i mieszkańcy wspominają o licznych problemach, takich jak zbyt mała liczba kursów na obrzeżach miasta, opóźnione autobusy i brak nocnych połączeń. Te aspekty sprawiają, że komunikacja miejska staje się utrudniona, szczególnie dla osób mieszkających na obrzeżach miasta.

Podsumowanie

Zebrane głosy młodych mieszkanki i mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego pokazują, że miasto ma wiele do zaoferowania, ale potrzebuje świeżego impulsu rozwojowego. Spokój, bliskość do przyrody i poczucie bezpieczeństwa to niekwestionowane atuty życia tutaj. Jednak równie wyraźnie wybrzmiewa potrzeba stworzenia przestrzeni, które pozwolą młodym ludziom na rozwój, integrację i aktywne uczestnictwo w życiu lokalnej społeczności.

Miejsca takie jak: Arena Lodowa czy przystań nad Pilicą, choć z dużym potencjałem, nie są obecnie w pełni wykorzystywane. Brakuje wydarzeń kulturalnych i społecznych, które mogłyby stać się impulsem do budowania więzi z młodymi mieszkankami i mieszkańcami, oferując im alternatywy wobec stagnacji czy konieczności migracji do większych miast. Rekomendacje płynące z badania są jasne: potrzebne są inwestycje w infrastrukturę, edukację, kulturę oraz wizję miasta otwartego na potrzeby młodych. Istotnym obszarem wymagającym usprawnień jest także komunikacja miejska. Choć doceniane są nowoczesne autobusy i darmowe przejazdy dla posiadaczy Karty Tomaszowianina, to dostępność transportu - zwłaszcza na obrzeżach miasta - pozostawia wiele do życzenia.

Tomaszów Mazowiecki może stać się miejscem, które nie tylko zatrzymuje młodych ludzi, ale również przyciągną nowych mieszkańców, inwestorów, turystów. Warunkiem jest jednak przemyślana długofalowa strategia rozwoju, oparta na dialogu z lokalną społecznością i rzeczywistym rozpoznaniu jej potrzeb.

Napięcia społeczne i konflikty pokoleniowe w Tomaszowie Mazowieckim w kontekście funkcjonowania służby zdrowia

Służba zdrowia w Tomaszowie Mazowieckim jest tematem, który wywołuje istotne napięcia nie tylko społeczne, ale i uwydatnia konflikty pokoleniowe. Na podstawie przeprowadzonych wywiadów można stwierdzić, że młode mieszkanki i młodzi mieszkańcy Tomaszowa wyrażają głębokie niezadowolenie z funkcjonowania lokalnych placówek medycznych. Do głównych problemów, które zaobserwowaliśmy w wypowiedziach osób respondenckich należą: brak odpowiedniej infrastruktury medycznej w mieście oraz ograniczona dostępność specjalistycznych usług medycznych; konflikty pokoleniowe, wynikające z różnicy w traktowaniu młodszych i starszych; brak odpowiedniej jakości opieki medycznej oraz nieodpowiednie zachowanie personelu medycznego.

Problemy infrastrukturalne i brak dostępu do specjalistek i specjalistów

Jednym z najczęściej poruszanych problemów jest ograniczona dostępność do specjalistycznych usług medycznych. Osoby badane podkreślają brak specjalistek i specjalistów, takich jak: okulista dziecięcy, czy endokrynolog. Jedna z osób badanych wyraża swoje zdziwienie oraz oburzenie faktem, że rodzice dzieci wymagających okulistycznej interwencji są zmuszeni do podróży do Łodzi, oddalonej godzinę jazdy samochodem.

Na przykład nie mamy oddziału okulistycznego dla dzieci u nas w szpitalu i z takimi problemami trzeba jechać aż do Łodzi. (Karolina, 21, niezaangażowana)

Podobna sytuacja dotyczy osób dorosłych, szukających np. pomocy endokrynologicznej - czas oczekiwania na wizytę jest niezwykle długi, a najbliższe dostępne placówki znajdują się poza Tomaszowem, w okolicznych miastach takich jak: Piotrków Trybunalski czy Rawa Mazowiecka.

(...) nie ma endokrynologa na NFZ w Tomaszowie. Nie znajdziesz. Ja czekałam 4 miesiące do endokrynologa. Czekam dalej, bo to będzie w listopadzie dopiero. Do Piotrkowa. Do endokrynologa. Więc jest albo Piotrków 25 kilometrów, albo Rawa 25 kilometrów. Więc tego nie ma. (Maja, 24, niezaangażowana)

Długi czas oczekiwania na wizyty to kolejny istotny problem. Pacjentki i pacjenci często muszą czekać miesiącami na wizytę, co w przypadku schorzeń wymagających pilnej interwencji może prowadzić do pogorszenia stanu zdrowia. W jednym z wywiadów, osoba badana wskazuje, że nawet w sytuacji ostrego bólu zęba czas oczekiwania w ramach NFZ wynosi kilka tygodni. Tego rodzaju problemy skłaniają wiele osób do korzystania z usług prywatnych, co jednak nie jest rozwiązaniem dostępnym dla wszystkich.

(...) chodzę prywatnie. (...) Jak miałbym czekać na fundusz zdrowia NFZ na wyrwanie zęba, bo mnie dzisiaj boli, to by mi go wyrwali zanim, nie wiem, za dwa, trzy tygodnie. Ale no chyba nikt by nie chciał z bolącym zębem funkcjonować taki czas. (Tomek, 18, zaangażowany)

Konflikty pokoleniowe

W wypowiedziach osób badanych, wyraźnie uwidacznia się przekonanie, że system zdrowia traktuje ich z mniejszą troską w porównaniu do osób starszych. Jedna z respondentek

wskazuje, że lekarze “machają ręką” na problemy zdrowotne młodych, podczas gdy osoby starsze są traktowane priorytetowo.

Myszę, że to jest kwestia tego, że ja mam 27 lat i po prostu na mnie lekarze machną ręką, a starszą osobę to muszą ją leczyć, tak? A mnie po prostu boli to “boli, nie boli, zrobimy kolejny zabieg, bo coś tam” (...) Tak, jak się połamałam w Sylwestra, to usłyszałam w szpitalu, jak się popiło i się połamało, to teraz trzeba cierpieć. (Kasia, 27, niezaangażowana)

Relacje osób badanych ilustrują także brak szacunku w komunikacji lekarzy z młodszymi osobami. Kasia opisała także, jak usłyszała od lekarza nieprzyjemny komentarz dotyczący jej wagi, co pogłębiło tylko jej frustracje i negatywne nastawienie do systemu.

Bo Pani jest gruba i trzeba Pani zrobić kolejną operację. Ja mówię, o ty ch*ju. (...) Znaczy no, nie tylko moje, bo też mam koleżankę po operacji ortopedycznej i też ma takie same spostrzeżenia. (Kasia, 27, niezaangażowana)

Jakość opieki medycznej i postrzeganie personelu medycznego

Z relacji mieszkanek i mieszkańców wynika, że jakość opieki medycznej w Tomaszowie Mazowieckim pozostawia wiele do życzenia. Zgłaszane są przypadki błędów diagnostycznych, brak zaangażowania lekarzy czy niskie standardy organizacyjne placówek. Jedna z osób badanych opowiada o sytuacji, w której dwóch lekarzy nie rozpoznało pęknięcia jednej z kości po urazie na meczu.

Miałem uraz na meczu i pojechałem do szpitala zrobić RTG. Oczywiście dwóch lekarzy twierdzą, że nic nie ma, a mam pęknięcie kości strzałkowej. I ogólnie nasza służba zdrowia jest tragiczna i nasz szpital jest tragiczny i tego się nie ma nic odwoływać. Lekarzy o tym wiedzą doskonale, że jest tragedia. Lekarze są jakby wzięci z ulicy, według mnie. No też nie mamy sprzętu. Niby jest tam jakiś jeden oddział, który mamy najlepszy, jeden z lepszych w Polsce, no ale może i sprzęt jest dobry, ale lekarze niekoniecznie. Więc no służba zdrowia dla mnie działa tragicznie. (Jacek, 21, niezaangażowany)

Inna badana opisała, jak czekała trzy tygodnie na prześwietlenie mimo braku kolejki.

(...) strasznie długo się czeka na wszystko. Nie jest dobrze wszystko tam zorganizowane. Po sobie wiem, że byłam raz, kiedyś właśnie przewróciłam się na tyżwach i musiałam jechać na prześwietlenie i nie było nikogo w kolejce, a ja czekałam trzy godziny. (Karolina, 21, niezaangażowana)

Karolina poddaje w wątpliwość kompetencje lekarzy pracujących w tomaszowskim szpitalu. Pojawiły się oskarżenia o nieodpowiednie czy wręcz karygodne zachowanie personelu, na przykład stawianie się na dyżur w stanie nietrzeźwości.

No i ogólnie z tego co wiem i słyszałam, były takie przypadki u nas w szpitalu, że na przykład lekarz na dyżurze był powiedzmy nie dyspozycyjny do pracy pod wpływem na przykład alkoholu. I w sensie z tego co już wiem, już nie pracuje u nas w szpitalu, ale były takie przypadki i nie oceniam tego zbyt dobrze. (Karolina, 21, niezaangażowana)

Spoleczne postrzeganie lokalnego szpitala

Osoby respondenckie podkreślają, że szpital w Tomaszowie Mazowieckim jest negatywnie oceniany przez lokalną społeczność, co znajduje odzwierciedlenie w popularnych opiniach. Dwie z naszych osób respondenckich, wyrażają się następująco:

(...) mówią ludzie, że jak przychodzą do szpitala w Tomaszowie, to idą do kostnicy, tak się mówi, więc od bardzo wielu osób można się dowiedzieć, że to nie jest dobry szpital i ta służba zdrowia nie działa za dobrze (...). (Jan, 20, zaangażowany)

No on (szpital) jest po prostu... Tam idziesz i to jest po prostu umieralnia. Ja jak za każdym razem tam wchodzę, to mam takie... Jezus Maria. (Klaudia, 26, niezaangażowana)

Takie stwierdzenia wskazują na niski poziom zaufania do szpitala i stanowią wyraz głębokiej frustracji mieszkanki i mieszkańców. Porównanie placówki do “kostnicy” czy “umieralni” sugeruje poczucie zagrożenia i beznadziejności związanych z korzystaniem z usług tej instytucji.

Podsumowanie

Służba zdrowia w Tomaszowie Mazowieckim jest źródłem napięć społecznych i konfliktów, które wynikają z ograniczonego dostępu do usług, niskiej jakości opieki

medycznej oraz nierównego traktowania pacjentek i pacjentów w zależności od wieku. Braki systemowe takie jak: niedobór specjalistek i specjalistów, sprzętu medycznego, a także długi czas oczekiwania na wizytę czy zabieg, przyczyniają się do frustracji i rosnącego poczucia marginalizacji osób zamieszkujących Tomaszów Mazowiecki.

Problemy związane z dostępem do usług medycznych oraz jakością opieki zdrowotnej prowadzą do szeregu konsekwencji społecznych. Wiele osób decyduje się na korzystanie z usług prywatnych, co jednak nie jest możliwe dla mieszkank i mieszkańców o niższych dochodach. Ta sytuacja pogłębia nierówności społeczne, tworząc wyraźny podział na tych, którzy mogą sobie pozwolić na szybszą pomoc i tych, którzy muszą korzystać z przeciążonego systemu publicznego.

Dodatkowo, trudności w funkcjonowaniu systemu zdrowia wpływają na relacje międzypokoleniowe. Młodsze osoby wyrażają przekonanie, że są traktowane gorzej niż osoby starsze, co prowadzi do konfliktów pokoleniowych i poczucia niesprawiedliwości. Lekceważenie ich problemów zdrowotnych, jak również brak szacunku w komunikacji ze strony personelu medycznego, powoduje pogłębienie negatywnych opinii.

Niepokojące są także doniesienia dotyczące niskich standardów organizacyjnych i nieodpowiedzialnych zachowań personelu takich jak błędy diagnostyczne, brak zaangażowania w opiekę nad pacjentem czy przypadki nietrzeźwości w pracy.

W efekcie, mieszkanki i mieszkańcy Tomaszowa Mazowieckiego coraz częściej wyjeżdżają do większych ośrodków, takich jak Łódź, Piotrków Trybunalski czy Rawa Mazowiecka, w poszukiwaniu lepszej opieki medycznej. Odpływ pacjentek i pacjentów oraz negatywne opinie o lokalnych placówkach mogą utrudniać rozwój tomaszowskiej służby zdrowia, pogłębiając problemy systemowe i marginalizację miasta w zakresie dostępu do usług medycznych.

Sytuacja mieszkaniowa młodych mieszkank i mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego

Na podstawie wywiadów przeprowadzonych w terenie udało się nam wyodrębnić trzy charakterystyczne grupy młodych mieszkających w Tomaszowie Mazowieckim. To co ich różni to odmienne sytuacje mieszkaniowe. Sytuację mieszkaniową analizujemy kompleksowo, czyli poza analizą obecnie zamieszkiwanego rodzaju lokum, włączamy przeszłość (dotychczasową ścieżkę mieszkaniową) oraz przyszłość (plany odnośnie swojej sytuacji mieszkaniowej). Dzięki tym trzem wymiarom wytypowaliśmy trzy charakterystyczne

ścieżki mieszkaniowe: **mieszkający od urodzenia**, **powrotnicy** oraz **przybysze**. Te trzy kategorie badanych, wraz ze wskazaniem kohort wiekowych, których dotyczą, zostały opisane w Tabeli 3.

Tabela 3: Ścieżki mieszkaniowe młodych mieszkańców i mieszkanek Tomaszowa

	Mieszkający od urodzenia (18-23)	Powrotnicy (24-28)	Przybysze (20-27)
Przeszłość	Urodzili się w Tomaszowie i większa część z nich mogła doświadczyć migracji rodzinnej w obrębie miejscowości (ew. pobliskich wsi).	Urodzili się w Tomaszowie i po osiągnięciu pełnoletności wyprowadzili się do większych miast (studia, praca, partner/ka). Zdecydowali się powrócić do Tomaszowa z powodów finansowych lub było to motywowane zmianą miejsca zamieszkania partnerka/ki.	Urodzili się w większości na terenie województwa Łódzkiego. W międzyczasie mogły nastąpić migracje do większych miast w Polsce. Przeprowadzka do Tomaszowa podyktowana była pracą (sporty), studiami lub migracją rodzinną ze względu na pracę.
Terażniejszość	Mieszkają z rodzicami/dziadkami w domach jednorodzinnych/mieszkania (głównie własnościowych).	Mieszkają w Tomaszowie. Część z nich wynajmuje mieszkanie, część mieszka we własnej nieruchomości, a część powróciła do	Mieszkają w Tomaszowie, ale znajdują się w zupełnie różnych sytuacjach mieszkaniowych (wynajmowanie,

		domów rodzinnych.	mieszkanie z rodzicami) jest to związane z celem ich przyjazdu.
Przyszłość	Część z nich deklaruje w najbliższym czasie migrację do większego miasta. Inni widzą swoją przyszłość w Tomaszowie.	Większość z nich deklaruje pozostanie w Tomaszowie. Zwracają uwagę na bliskość rodziny, a także naturę, której brakowało im w większym mieście.	Ci, którzy przyjechali ze względu na pracę nie są przywiązani do miasta i atrakcyjniejsza oferta pracy byłaby w stanie zmotywować ich do wyjazdu. Ci, którzy przyjechali dla partnerów deklarują chęć zostania.

Mieszkający od urodzenia

Do tej grupy zaklasyfikowano osoby, które urodziły się w okolicach Tomaszowa Mazowieckiego i całe życie spędziły w tych okolicach. Mogli też doświadczyć migracji rodzinnej w obrębie Tomaszowa np. z miasta do pobliskich wsi lub odwrotnie. Spośród grupy wszystkich badanych "mieszkający od urodzenia" należą do najmłodszej kohorty wiekowej - są to osoby w wieku 18-23. Część z nich w najbliższym czasie skończy szkołę średnią, co wiąże się z potencjalną wyprawą w celu dalszej edukacji. Należy podkreślić, że duża część z badanych w tej grupie deklaruje wyjazd do dużego miasta wiążący się chęcią rozwoju, którego Tomaszów im nie oferuje.

Mam. Mam plany, z czego stety czy niestety Tomaszów się na... Znaczy na stałą metę to się nie wiąże niestety. Bo no to chyba zależy kto ma jakie ambicje czy plany. (Tomek, 18, zaangażowany)

Z drugiej strony rozmawialiśmy z osobami, które mają większą trudność z deklaracją wyjazdu, bądź są pewne swojej przyszłości w Tomaszowie. Ich życie można uznać za ustabilizowane, ze względu na stałą pracę zarobkową oraz bycie w relacji romantycznej.

Powrotnicy

Powrotnicy urodzili się w Tomaszowie, jako pełnoletni wyjechali do większych miast, po czym zdecydowali się wrócić do miejscowości rodzinnej. Są starsi od “mieszkających od urodzenia”, ponieważ to osoby w wieku 24-28. Jako powody powrotu podają kwestie finansowe, a także jest to związane z relacjami osobistymi, najczęściej tzw. “drugimi połówkami”, które mają pracę/ studia w Tomaszowie. Ci, którzy wrócili z powodu finansów często mieszkają z rodzicami, by ponownie ustabilizować swoją sytuację lub zaoszczędzić na przyszłe lokum. Ci, którzy uzależniali swój przyjazd od związku romantycznego - wynajmują mieszkanie lub mieszkają we własnej nieruchomości.

Mimo, że powody powrotu nie były związane z potrzebą bliskości natury, to każda osoba badana zwraca uwagę na różnicę między hałasem i przytłoczeniem w dużym mieście, a spokojnym życiem, które obecnie może wieść w Tomaszowie. Większość powrotników deklaruje chęć pozostania w Tomaszowie właśnie ze względu na spokój, który czują w tym mieście.

Bardzo, bardzo zmieniło się moje postrzeganie Tomaszowa, bo zaczęłam zauważać jak bardzo cenię sobie spokój w tym mieście, gdzie mogę faktycznie odpocząć i nie czuć się przytłoczona tym miastem. (Maja, 24, niezaangażowana)

Można stwierdzić, że powroty do miast wiążą się z biegiem i cyklem życia: po okresie szybkiego życia w większej aglomeracji, wypowiedzi powrotników pokazują wchodzenie w kolejną fazę życia - już nie wczesną, ale właściwą/konwencjonalną dorosłość (zob. Mortimer, Moen 2016), która sprawia, że inaczej myślą o swoich planach mieszkaniowych i - szerzej - życiowych

Przybysze

Przybysze to osoby, które w trakcie swojego życia zdecydowały się przeprowadzić do Tomaszowa, nigdy wcześniej nie mieszkając w tym mieście. Przeprowadzili się do Tomaszowa z podobnych względów co powrotnicy: praca oraz druga połówka. Większość przybyszy przyjeżdża do Tomaszowa z innych miejscowości województwa Łódzkiego.

Jednak ze względu na to, że nie są związani z miastem, łatwiej jest im wyjechać. Większość z nich deklaruje wyprowadzkę z Tomaszowa w obliczu lepszej oferty pracy.

To, że ja tutaj jestem w Tomaszowie, to wiąże mnie jedynie praca. Gdybym miał pracę w miejscu, nie wiem, na przykład w Szczecinie, to bym mieszkał teraz w Szczecinie. I to, że ja mieszkam w Tomaszowie, to jest tylko taki jakby ten związek, że mam tutaj po prostu swój klub sportowy, jestem tutaj pod kontraktem i tyle. (Jakub, 27, niezaangażowany)

Doświadczenia zawodowe młodych młodych mieszkank i mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego

W przeprowadzonym przez nas badaniu brały udział osoby w przedziale wiekowym 18-28 lat, dlatego też wywiady ukazują szerokie spektrum ich doświadczeń zawodowych. Wiele osób zaczęło pracę w młodym wieku, w niektórych przypadkach przed ukończeniem szkoły średniej, co często motywowane było chęcią samodzielności finansowej. Ścieżki zawodowe naszych rozmówców rozpoczynały się zwykle od pracy wakacyjnej czy dorywczej np. w handlu i gastronomii. Ta forma pracy pozwalała im zarobić na własne wydatki oraz zdobyć pierwsze umiejętności, jednocześnie umożliwiając dalsze kształcenie.

No, moja pierwsza praca w życiu to była jako nastolatka, jak zbierałam sobie borówki, żeby dorobić na wyjazd do Energylandii (śmiech). (Natalia, 21, niezaangażowana)

Zaczynałam swoją przygodę z pracowaniem od bycia wychowawcą kolonijnym właśnie. Potem jeździłam też na obozy sportowe jako wychowawca i pomoc trenera. (Karolina, 21, niezaangażowana)

Część badanych, która mogła sobie pozwolić na to, aby nie pracować podczas kształcenia, jako pierwszą pracę wybierała już bardziej specjalistyczne obszary jak zawód programisty, opiekuna na wyjazdach sportowych czy spedytora międzynarodowego w firmie transportowej.

A więc tak, moja pierwsza praca po ukończeniu studiów, byłam spedytorem międzynarodowym w firmie transportowej i polegała ona na prowadzeniu ciężarówek po Europie, załatwianiu transportów i ogólnie wszystkim, co jest związane z logistyką. (Karol, 28, niezaangażowany)

Zidentyfikowaliśmy w badaniu także historie szczególne, charakterystyczne dla osób o nietypowych ścieżkach karier cechujących się intensyfikacją w młodszym wieku, w tym przypadku zawodowych sportowców. Ci badani pierwszą pracę rozpoczęli już w wieku piętnastu lat i nieustannie pracują w tym zawodzie.

Mam, można tak powiedzieć, że mam, no jestem (zawodnikiem sportowym), to jest moja praca. Z tego dostaję pieniądze i to jest jakby moja praca. (Jan, 20, zaangażowany)

Podczas rozmów, osoby badane przedstawiały różne strategie, którymi kierowali się lub wciąż się kierują przy poszukiwaniu pracy. Część z nich przyznaje, że w małym mieście kluczowe są nieformalne źródła informacji takie jak znajomości i „poczta pantoflowa”.. Badani wskazują, że pomoc bliskich (zarówno wśród rodziny jak i znajomych) była skutecznym sposobem na szybkie zatrudnienie.

Tak, no to pracowałem i właśnie w Tomaszowie jest o tyle fajnie, no to też przez znajomych głównie to się udało. (Tomek, 19, zaangażowany)

Myślę, że tak, ale to trzeba dobrze poszukać i niestety w Tomaszowie trzeba mieć znajomości. [...] Tak, pocztę pantoflową, podawanie, a bo mam kogoś sprawdzonego, bo przyjdzie, bo tak z CV to nie chcą przejmować. (Kasia, 27, niezaangażowana)

Pracowałem przez 3,5 roku. Natomiast później zmieniłem pracę ze względów finansowych. Moją późniejszą pracą była praca stricte w firmie budowlanej u mojego ojca. (Karol, 28, niezaangażowany)

Innym sposobem na poszukiwanie pracy są popularne platformy internetowe takie jak OLX i pracuj.pl, na których można dostosować wyszukiwane oferty pracy do swoich umiejętności, zainteresowań, doświadczenia oraz preferowanego wynagrodzenia.

Szukałam pracy generalnie na wakacje. I chciałam pracować na jakichś półkoloniach albo obozach jako wychowawca. No i szukałam jej na, nie pamiętam, chyba na OLX czy coś w tym stylu. No i wyskoczyło mi zgłoszenie, wysłałam CV i w sumie od razu się odezwali. Pojechałam na rozmowę o pracę i już. I mnie przyjęli i zaczęłam pracę. (Karolina, 21, niezaangażowana)

Jak wróciłem tutaj na świeżo, to po prostu wszedłem na pracuj.pl, na OLX i szukałem pracy. I po prostu oferta, którą znalazłem, wydawała mi się być ciekawa,

więc aplikowałem na nią. Później przyszedłem na rozmowę i dogadaliśmy się. (Karol, 28, niezaangażowany)

Na pytanie o najważniejsze aspekty, na które osoby badane zwracają uwagę podczas wyboru pracy, najczęstszą odpowiedzią był poziom zarobków oraz możliwości rozwoju zawodowego. Badani przywiązywali też wagę do stabilności zatrudnienia.

Czyli, że głównymi oczekiwaniami było dla mnie, głównie to były pieniądze. Pieniądze, no wiadomo, jednak trzeba za coś żyć. (Kacper, 18, zaangażowany)

Więc jestem bardzo zadowolony z momentu, w którym jestem w tym momencie. Z obecnego stanu rzeczy dlatego, że mogę wyszkolić bardzo dużo umiejętności miękkich i twardych, pozwalających mi osiągnąć w przyszłości bardzo dużo celów, które mam w planach osiągnąć. (Piotr, 27, zaangażowany)

Ważnym wspomnianym aspektem jest również elastyczność pracy, połączona często z możliwością pracy zdalnej.

Na pewno to, że była możliwość pracy zdalnej i że zarobki będą adekwatne gdzieś tam do tego czego potrzebuję. (Maja, 24, niezaangażowana)

Warto wspomnieć, że dla wielu respondentów praca nie jest jedynie źródłem zarobku, a sposobem na zdobycie doświadczenia, które stanowi kluczowy etap na drodze do realizacji wymarzonej kariery.

Takie najbardziej komfortowe miejsce pracy to jest takim, w którym pracujesz sama na siebie. (...) Dlatego potrzebne jest duże doświadczenie i w ogóle mądrość życiowa, żeby coś robić na siebie. (Natalia, 21, niezaangażowana)

Wydaje mi się, że rozwijać się w tych aspektach. To jest dla mnie bardzo fascynujące i cieszę się, że mogę właśnie dowiadywać się, jak to wszystko działa, na jakie kwestie dostajemy pieniądze itd. (Weronika, 23, zaangażowana)

Jak zostało wspomniane wcześniej, w kontekście małego miasta częstym sposobem poszukiwania pracy jest korzystanie z nieformalnych sieci kontaktów oraz poleganie na rekomendacjach bliskich. Niemniej jednak osoby badane wskazywały również na inne trudności, z jakimi spotykali się podczas poszukiwania pracy, np. niewystarczająca liczba ofert pracy oraz większa pula ofert prac dorywczych niż tych na stałe, na pełny etat. Jedna z

osób opisywała również przypadki, w których ogłoszenia pojawiają się na pewien czas, mimo że firma nie szuka w tym momencie pracowników.

Z ofertami pracy tutaj, no to jest tak, że często szukają do tych samych prac, tylko że nie zgłaszają się, nie biorą też na rozmowy kwalifikacyjne ani niczego takiego. Więc to jest na takiej zasadzie, że ogłoszenie jest, ale nie poszukują nikogo do pracy. (...) W taki sposób, że no nie ukrywajmy, że tutaj, jeżeli chodzi o pracę w moim zawodzie, to jest ciężko odnaleźć. I nawet tak przeglądając sobie oferty pracy, to w większych miastach poszukują, tutaj no to tak naprawdę już nie poszukują albo poszukują na chwilę. (Julia, 24, niezaangażowana)

Częstym ograniczeniem jest również brak dalszych perspektyw rozwoju, co związane jest bezpośrednio z zamieszkiwaniem w małym mieście.

Tutaj wiem, że się nie rozwinę, a już w większym mieście to bym się rozwinęła. (Julia, 24, niezaangażowana)

Strategią odpowiadającą na te ograniczenia jest poszukiwanie stanowisk, które umożliwiają pogodzenie aspiracji mieszkaniowych i zawodowych, czyli pozostanie w Tomaszowie przy jednoczesnej pracy zdalnej umożliwiającej rozwój:

*Na moją aktualną pracę wybór na pewno to, że była **możliwość pracy zdalnej, bo w Tomaszowie jednak nie ma możliwości odpowiedniej po prostu pracy takiej, która by mnie w jakikolwiek sposób spełniała, czy miałyby dogodne finanse dla mnie, no i dogodne benefity, bo tutaj jednak jest mnóstwo prywaciarzy, ale to już nieważne. W każdym razie zarobki, praca zdalna i to wszystko. (Maja, 24, niezaangażowana)***

Wielu pracodawców oczekuje, że kandydaci będą już posiadać doświadczenie zawodowe, co często stanowi poważne utrudnienie dla młodych osób dopiero wchodzących na rynek pracy i szukających swojej pierwszej pracy.

To też, znaczy, to jest akurat strasznie głupie, że (...) pracodawcy, którzy szukają pracowników (...) wymagają [od nich] trzech lat doświadczenia. Więc skąd osoba młoda, taka jak ja, ma wstrząsnąć trzy lata doświadczenia. (Kacper, 18, zaangażowany)

Perspektywy zawodowe badanych w dużej mierze zależały od ich obecnej sytuacji zawodowej. Wiele osób wskazywało, że w małym mieście możliwości rozwoju są

ograniczone lub często wręcz realizowanie planów okazuje się niemożliwe. To zmusza badanych do rozważania migracji do większych miast, w których perspektywy są w ich ocenie dużo większe, a możliwości zatrudnienia bardziej dostępne.

Tutaj wiem, że się nie rozwinę, a już w większym mieście to bym się rozwinęła.
(Julia, 24, niezaangażowana)

Dla chcącego nic trudnego, ale wiadomo, nie jest to też tak bardzo rozwinięte (w Tomaszowie Mazowieckim) jak w większych miastach. **(Tomek, 18, zaangażowany)**

No tak jak już wspomniałem wcześniej, jestem w trakcie robienia kursu sędziowskiego i właśnie to jest o tyle fajne w Łodzi, że tu jest bardzo dużo meczy w tygodniu, no i zapotrzebowanie na sędziów coraz bardziej rośnie. **(Tomek, 19, zaangażowany)**

Niektórzy podkreślali, że ich obecna praca jest tylko etapem przejściowym, który pozwoli im zdobyć doświadczenie potrzebne np. do wyjazdu z miasta w kierunku dużych przedsiębiorstw. Padły też wypowiedzi o samozatrudnieniu i własnej działalności w przyszłości, co w ocenie badanych pozwoliłoby im na większą niezależność i elastyczność pracy.

- *Rozumiem, że jakaś własna działalność?*
- *Tak, o tym mówię, no bo nikt nad tobą nie stoi. Ty decydujesz, co robisz, jak robisz. Ty zatrudniasz ludzi, nie ktoś ciebie. Zarabiasz na siebie, a nie konkretną pulę, którą ktoś decyduje ci się dać. To dobra droga.* **(Natalia, 21, niezaangażowana)**

Podsumowanie

Analiza sytuacji mieszkaniowej i zawodowej młodych mieszkanek i mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego ukazuje zróżnicowanie doświadczenia, potrzeby i strategię życiowe tej grupy. Wyróżnione trzy ścieżki mieszkaniowe - mieszkający od urodzenia, powrotnicy i przybysze - pokazują, jak przeszłość teraźniejszość i plany na przyszłość wpływają na wybory dotyczące miejsca zamieszkania. Równocześnie, relacje z bliskimi, potrzeba spokoju, ale i ambicje zawodowe kształtują decyzje o pozostaniu w Tomaszowie lub migracji do większych miast.

Na rynku pracy młodzi funkcjonują dynamicznie i elastycznie, podejmując pierwsze zatrudnienia już w wieku nastoletnim. Praca często traktowana jest nie tylko jako źródło

dochodu, ale także jako forma rozwoju i budowania przyszłości. W wypowiedziach badanych wyraźnie wybrzmiewa znaczenie zarobków, stabilności zatrudnienia, elastyczności oraz możliwości rozwoju, przy czym ograniczenia wynikające z lokalnych realiów - takie jak niewielka liczba ofert, brak stanowisk specjalistycznych czy konieczność posiadania doświadczenia - wpływają na dalsze decyzje migracyjne.

Dla wielu badanych Tomaszów pozostaje miejscem bliskim emocjonalnie - ze względu na rodzinę, naturę czy poczucie stabilizacji. Jednocześnie jednak, szczególnie w kontekście zawodowym, traktowany jest często jako punkt przejściowy - etap na drodze do dalszego rozwoju, który w ocenie wielu młodych może się dokonać jedynie poza granicami rodzinnego miasta.

Mobilność młodych

Analiza doświadczeń związanych z mobilnością wskazała na to, że badane przez nas osoby podejmują decyzje o przemieszczaniu się przede wszystkim z powodów edukacyjnych i zawodowych. Wyjazdy na studia czy w celu podjęcia pracy są często traktowane jako krok w stronę realizacji osobistych ambicji i aspiracji.

Poza tym, no baza uczelni, a przede wszystkim właśnie [nazwa uniwersytetu], no to jest jedna z lepszych szkół medycznych w Polsce. I też takie po prostu, ze względu na cały ten prestiż tej szkoły i w ogóle możliwość studiowania tutaj, to wydaje mi się, że to jest bardzo dobra opcja. I dlatego tak wybrałem. (Tomek, 19, zaangażowany)

Tak jak już wskazywano w podrozdziale dotyczącym sytuacji mieszkaniowej badanych, z zebranych wypowiedzi wynika, że duże miasta często okazywały się dla młodych osób wyzwaniem, czego skutkiem było doświadczanie negatywnych emocji związanych z presją i tempem życia w takich miejscach. Ich negatywne doświadczenia wynikają z trudności w sprostaniu wysokim wymaganiom i prestiżu placówek w dużych miastach, które pierwotnie były powodem wyboru tych miejsc. O tego typu doświadczeniach wypowiada się jedna z osób badanych:

A tak no to w liceum w (duże miasto w Polsce) byłam takim... no to jest taki poziom i dużo stresu. Bardzo dużo stresu. A tutaj (Tomaszów Mazowiecki) to jest w ogóle luz. Także polecam każdemu małe miejscowości. (Bogumiła, 22, zaangażowana)

Z kolei część osób wybierała mobilność na krótsze dystanse lub okresy, takie jak dojeżdżanie na studia do Łodzi lub krótkotrwałe pobyty w innych miastach w celach edukacyjnych. Podczas podejmowania decyzji o wyjeździe, towarzyszył im sceptycyzm wobec życia w dużych miastach, takich jak Warszawa, które okazywały się mniej przyjazne po bliższym poznaniu.

Po tej szkole poszedłem na studia w Warszawie. Podobało mi się to miasto, kiedy go nie znałem. Natomiast w momencie, w którym zacząłem tam mieszkać, przebywać, funkcjonować, nie polubiliśmy się po prostu z Warszawą, przez co nie jestem zwolennikiem dużych miast. (Karol, 28, niezaangażowany)

Pojawiały się również przypadki powrotów do Tomaszowa ze względu na wysokie koszty życia w większych miastach lub brak satysfakcji z nowego miejsca. Jedna z badanych opisuje także, że jej wyjazdy miały charakter eksperymentalny i wynikały z chęci sprawdzenia, czy nowe miejsce okaże się odpowiednie do życia. Wybór miejsca zamieszkania był wypadkową relacji osobistych i decyzji o kontynuacji studiów, jednak ostatecznie okazał się nietrwały. Poczucie tymczasowości i niepewności towarzyszyło tym decyzjom, co może świadczyć o elastycznym, ale też niestabilnym charakterze mobilności.

W Piotrkowie mieszkałam. (...) Bo mój stary jest w Piotrkowie i dlatego. (...) (Wróciłam) Bo z 1600 zrobiło się 2600 (złoty). (Klaudia, 26, niezaangażowana)

Mieszkałam w (miasto) obok Szczecina. Z powodu takich... No bardziej takich, że chciałam zobaczyć, czy tam mi będzie dobrze. Bo stamtąd był mój były chłopak, no ale nie było mi tam dobrze, więc ustaliliśmy, że wyjeżdżamy do Warszawy no bo jest to w miarę blisko ode mnie, nie od niego, ale to tam nieważne. I byliśmy w tej Warszawie. I w sumie to było dlatego, że przede wszystkim studia moje. (Maja, 24, niezaangażowana)

Tomaszów dla niektórych pozostaje za to atrakcyjny jako potencjalne miejsce do osiedlenia się w przyszłości, szczególnie na “późniejszym etapie” życia, co pokazuje ich zrównoważone podejście do planowania mobilności.

W Tomaszowie to na pewno będę chciał mieszkać, żyć, ale jak będę już starszą osobą, tak gdzieś około 40-50 lat, bo teraz jak jestem siatkarzem, to będę się przemieszczał z miejsca na miejsce, więc w tych kolejnych latach to raczej nie będę

tutaj mieszkał, żył, ale w przyszłości, w takiej dalekiej przyszłości, chciałbym tutaj założyć też rodzinę, wybudować dom i tutaj mieszkać. (Jan, 20, zaangażowany)

Zauważalna jest również potrzeba zaczerpnięcia małomiasteczkowego życia, po doświadczeniu “szybkiego” życia w mieście. Można dostrzec, że dla niektórych znaczącą rolę odgrywa bliskość domu rodzinnego, co idealnie obrazuje następujący cytat jednej z badanych:

(...) ja już wiedziałam, że mało miasta to jest to i tu chcę, w takich miastach chcę żyć. I ten Tomaszów bardzo tak. No i jeszcze przez to, że właśnie mam ten domek tu niedaleko Tomaszowa, tak że to się tak skleiło fajnie. (Bogumiła, 22, zaangażowana)

Doświadczenia mobilności badanych młodych osób pokazują, że głównymi motywacjami do zmiany miejsca zamieszkania są cele edukacyjne i zawodowe. Choć duże miasta oferują szersze możliwości rozwoju, wielu młodych mierzy się tam z wysokim tempem życia, kosztami utrzymania oraz poczuciem presji. Dla części osób mobilność ma charakter tymczasowy lub eksperymentalny. Jednocześnie niektórzy traktują rodzinne miasto jako przestrzeń bezpiecznego powrotu lub przyszłego osiedlenia się, szczególnie w późniejszym etapie życia.

Zakończenie

Zrealizowane badanie terenowe pozwoliło nam odpowiedzieć na postawione pytania badawcze. W tym celu przeprowadziliśmy wywiady z młodymi osobami z Tomaszowa (n=18) oraz obserwacje uczestniczące. Główne pytanie dotyczyło tego *Jak się żyje młodym w Tomaszowie Mazowieckim?* W tym kontekście obraz miasta z perspektywy młodych mieszkańców i mieszkanek był ambiwalentny - z jednej strony w swoich wypowiedziach młode osoby doceniały bliskość natury, spokój, z drugiej: pojawiały się ograniczenia związane z brakiem różnorodnych przestrzeni społecznych (tzw. *third places*) czy ciekawych wydarzeń, niewystarczającymi perspektywami zawodowymi i wyzwaniem związanym ze służbą zdrowia. W ich opisach dominowały motywy monotonii i stagnacji, związane z uczęszczaniem regularnie do tych samych miejsc lub całkowitą rezygnacją z uczestnictwa w życiu miasta.

Dodatkowe pytanie szczegółowe koncentrowało się na tym *Jakie są doświadczenia młodych i ich plany na przyszłość, w tym dotyczące edukacji, pracy i mobilności?* W kontekście zawodowym badani dzielili się trudnościami związanymi z niewystarczającą ilością ofert pracy, szczególnie tych stałych, na pełen etat, czy oczekiwaniami pracodawców, że dana osoba będzie miała już konkretne doświadczenie. Niektórzy badani postrzegali swoją obecną pracę jako etap przejściowy oraz źródło zarobku w celu migracji do większego miasta. Dla innych praca zdalna była możliwością spełnienia swoich aspiracji przy jednoczesnym pozostaniu w rodzinnym mieście. Doświadczenia zawodowe młodych pokazują, że lokalny rynek pracy nie odpowiada na ich potrzeby ani ambicje, co często skłania ich do traktowania pracy w Tomaszowie jako rozwiązania tymczasowego. Tylko nieliczni znaleźli dla siebie odpowiednie satysfakcjonujące miejsce pracy - przykładowo byli to zawodowi sportowcy.

Edukacja była za to częstym powodem decyzji badanych osób o przeprowadzce do większych miast, które oferują szerszą ofertę i więcej możliwości rozwoju. W naszym badaniu brały również udział osoby, które zdecydowały się na regularne dojeżdżanie z Tomaszowa na studia w Łodzi. Niektórzy badani, którzy początkowo wyjechali z Tomaszowa do większego miasta po uzyskaniu pełnoletniości – grupa, którą w rozdziale o mieszkalnictwie nazwaliśmy “powrotnnikami” – zdecydowały się po jakimś czasie ponownie osiedlić w rodzinnym mieście. Powodami często były wysokie koszty życia w dużych

miastach lub relacje osobiste. Ci którzy planują wyjazd z miasta w najbliższej przyszłości, mówią o potencjalnym powrocie w późniejszych etapach życia, co pokazuje, że Tomaszów pozostaje dla nich istotnym punktem odniesienia – przestrzenią symboliczną i emocjonalną, lecz niedostosowaną do ich życia na tym konkretnym etapie.

Biorąc pod uwagę przywiązanie części badanych do miasta uważamy, że istnieje realna przestrzeń i potrzeba działań mających na celu dostosowanie oferty edukacyjnej i zawodowej do młodego pokolenia, a także tworzenie dostępnych i różnorodnych przestrzeni społecznych. Dzięki temu Tomaszów będzie mogło częściowo powstrzymać odpływ młodych osób do większych ośrodków, co wpłynie pozytywnie nie tylko na demografię miasta, ale także jego długotrwały rozwój.

Bibliografia

1. Bontje, M., & Musterd, S. (2012). *Understanding shrinkage in European regions*. Alexandrine Press.
2. Borer, M. I. (2013). Being in the city: The sociology of urban experiences. *Sociology Compass*, 7(11), 965-983.
3. CBOS. (2024). *Mobilność młodych mieszkańców małych miast a zakotwiczenie starszych*. https://www.cbos.pl/PL/publikacje/fokusy/pliki/2023/fk_002_2023.pdf
4. Centralna baza ofert pracy. [data dostępu: 16.12.2024] Pozyskano z: <https://oferty.praca.gov.pl/portal/index.cbop>
5. Durkheim, É. (2012). *O podziale pracy społecznej*. Red. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. ISBN 978-83-01-16768-4
6. Fundacja rozwoju społeczeństwa wiedzy, Program rozwoju przedsiębiorczości. (2022). *Aspiracje ludzi młodych odnośnie ich przyszłej kariery zawodowej*. Raport z badania ilościowego. https://rozwijamy.edu.pl/images/raporty/Raport_Aspiracje_ludzi_mlodych_2022.pdf
7. GUS. (2022a). *Ludność według cech społecznych - wyniki wstępne NSP 2021*. https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6494/2/1/1/ludnosc_wedlug_cek_spoecznych_-_wyniki_wstepne_nsp_2021.pdf
8. GUS. (2022b). *Wyznania religijne w Polsce w latach 2019-2021*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/wyznania-religijne/wyznania-religijne-w-polsce-2019-2021,5,3.html>
9. GUS. (2024a). *Polska w liczbach 2024*. https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5501/14/17/1/polska_w_liczbach_2024_pl_pi.pdf
10. GUS. (2024b). *Bezrobotni zarejestrowani i stopa bezrobocia*. Stan w końcu listopada 2024 r. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/bezrobotni-zarejestrowani-i-stopa-bezrobocia-stan-w-koncu-listopada-2024-r-2,148.html>
11. Gorzelak, G. (red.) (2007). *Polska regionalna i lokalna w świetle badań EUROREG-u*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
12. Herbst, M., Sobotka, A. (2014). *Mobilność społeczna i przestrzenna w kontekście wyborów edukacyjnych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

13. Instytut Badawczy IPC. (2024). *Skok w dorosłość*. https://www.instytut-ipc.pl/wp-content/uploads/2024/06/raport_z_badan_-_pwr_-_badanie_ilosciowe_i_jakosciowe_v605_popr_4-3.pdf
14. Janowski, A. (1977). *Aspiracje młodzieży szkół średnich*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
15. Jones, G. (1999). The same people in the same places'? Socio-spatial identities and migration in youth. *Sociology*, 33(1), 1-22.
16. Karpowicz, E. (2009). *Social activity of the youth*. Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu.
17. Kądziała A. (2023). *Polityczny portret młodych Polaków 2023*. https://opolityce.ceo.org.pl/wp-content/uploads/sites/4/2023/06/VII_1-To-nam-sie-w-glowach-nie-miesci_material-pomocniczy-_skrot-raportu-Portret-polityczny-Mlodych-Polakow-2023.pdf
18. Kubecka, M. (ND) Średnie miasta, czyli bycie pomiędzy: https://www.academia.edu/30441687/%C5%9Arednie_miasta_czyli_bycie_pomi%C4%99dzy
19. Lynd, R. S., Lynd, H. M. (1929). *Middletown: A study in American culture*. New York: Harcourt, Brace & Company.
20. Lassiter, L. E., Goodall, H., Campbell, E., Johnson, M. E. (2004). *The Other Side of Middletown: Exploring Muncie's African American Community*.
21. Mariański, J. (2023). *Wartości codzienne młodzieży szkolnej ze wsi, z małych i wielkich miast*. https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/16180/1/J_Marianski_Wartosci_codzienne_mlodziwy_szkolnej.pdf
22. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. (2024). *Bezrobotni według miejsca zamieszkania, Raport za 2024 rok*. <https://psz.praca.gov.pl/documents/d/urząd-pracy/2024-bezrobotni-zamieszkali-na-wsi-i-w-miescie>
23. Mrozowicki, A., Nowaczyk, O., Szlachcicowa, I. (2013). *Działania podmiotowe a struktura symboliczna: Na marginesie badań praktyk zawodowych pracowników socjalnych*. Sprawstwo: teorie, metody, badania w naukach społecznych (s. 319–331). Kraków: Nomos.
24. Ocejó, R. E., Kosta, E. B., & Mann, A. (2020). Centering small cities for urban sociology in the 21st century. *City & Community*, 19(1), 3-15.

25. Oldenburg, R. (1999). *The Great Good Place: Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community*. Da Capo Press.
26. Olx.pl. Praca w Tomaszowie Mazowieckim. (n.d.). [data dostępu: 16.12.2024]
Pozyskano z: <https://www.olx.pl/praca/tomaszow-mazowiecki>
27. Państwowa Komisja Wyborcza. (2023a). Wyniki głosowania w wyborach do Sejmu w 2023 r. Pozyskano z: <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/sejm/wynik/gm/101601>
28. Państwowa Komisja Wyborcza. (2023b). Frekwencja w wyborach do Sejmu i Senatu w 2023 r. Tomaszów Mazowiecki <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/frekwencja/Koniec/gm/101601>
29. Państwowa Komisja Wyborcza. (2023c). Wyniki głosowania w wyborach do Senatu w 2023 r. Ogólnopolska, Pozyskano z: <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/frekwencja/Koniec/pl>
30. Państwowa Komisja Wyborcza. (2023d). Wyniki głosowania w wyborach do Senatu w 2023 r. Tomaszów Mazowiecki. Pozyskano z: <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/senat/wynik/pow/101600>
31. Państwowa Komisja Wyborcza. (2024). Wyniki w wyborach Prezydenta Miasta Tomaszowa Mazowieckiego. Pozyskano z: <https://samorzad2024.pkw.gov.pl/samorzad2024/pl/wbp/okregi/101601>
32. Podyplomowe.info.pl. (n.d.). Tomaszów Mazowiecki. Pozyskano z: <https://podyplomowe.info.pl/tomaszow-mazowiecki>
33. Polska w liczbach. (n.d.). Tomaszów Mazowiecki. [data dostępu: 10.12.2024] https://www.polskawliczbach.pl/Tomaszow_Mazowiecki
34. Pracuj.pl. Praca w Tomaszowie Mazowieckim. (n.d.). [data dostępu: 16.12.2024]
Pozyskano z: https://www.pracuj.pl/praca/tomaszow%20mazowiecki;wp?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=dsa_miasta_oz&campaignid=18340335574&adgroupid=140562768239&gad_source=1&gclid=CjwKCAiA6t-6BhA3EiwAltRFGMoYmEHp9BBtUzE_3eOIMhcPFCJ4UwlOUksIANgv8HYLlpzcxrwFBBoc4cMQAvD_BwE
35. Puissant, S., & Lacour, C. (2011). Mid-sized French cities and their niche competitiveness. *Cities*, 28(5), 433-443.
36. Pustulka, P., Sarnowska, J., & Buler, M. (2022). Resources and pace of leaving home among young adults in Poland. *Journal of Youth Studies*, 25(7), 946-962.

37. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. (2023).
38. Rybczynski, W., & Linneman, P. D. (1999). How to save our shrinking cities. *Public Interest*, (135), 30.
39. Sennett, R. (2020). The public realm. In *Being urban* (pp. 35-58). Routledge.
40. Szafranec, K., Domalewski, J., Wasilewski, K., Szymborski, P., & Wernerowicz, M. (2017). *Zmiana warty: młode pokolenia a transformacje we wschodniej Europie i Azji*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
41. Szomburg J., Szomburg J. M., Leśniewicz A. (2024). *Polska wieloośrodkowa - dlaczego jej potrzebujemy i jak ją realizować?* https://www.kongresobywatelski.pl/wp-content/uploads/2024/07/pomorski_thinkletter-2-2024.pdf
42. Taplin, D., Scheld, S., Low, S. (2002). *Rapid Ethnographic Assessment in Urban Parks: A Case Study of Independence National Historical Park*. Human Organization. 61. 80-93. 10.17730/humo.61.1.6ayvl8t0aekf8vmy.
43. Uniwersytet Łódzki. (n.d.). Oferta studiów - Strefa kandydata. Pozyskano z: <https://www.filia.uni.lodz.pl/strefa-kandydata/oferta-studiow>
44. Urząd Miasta w Tomaszowie Mazowieckim. (2023). Raport o stanie miasta Tomaszów Mazowiecki. <http://bip.tomaszow.miasta.pl/public/getFile?id=589670>
45. Weinstein, J., Ventres, W. (2000). *Mini-ethnography: Meaningful exploration made easy*. *FAMILY MEDICINE-KANSAS CITY*-, 32(9), 600-602.
46. Van Mol, C., & Timmerman, C. (2014). Should I stay or should I go? An analysis of the determinants of intra-European student mobility. *Population, space and place*, 20(5), 465-479.

Załączniki

Załącznik 1: Kwestionariusz badania

Kwestionariusz badania

1. Wstęp.

Dla badacza (po uzyskaniu zgód!): Przejdźmy teraz do naszej rozmowy. Zacznijmy od kilku słów wstępu na temat twojej osoby.

1.1. Opowiedz mi krótko o sobie, co robisz w swoim życiu, jakie masz zainteresowania.

2. Blok Zaangażowanie

Dla badacza: Zacznijmy naszą rozmowę od tematu zaangażowania w inicjatywy społeczne i polityczne w Twojej okolicy.

2.1. Czy angażujesz się społecznie bądź politycznie?

Dla badacza: np. wolontariaty, projekty społeczne, budżet obywatelski, młodzieżowa rada miasta, młodzieżówka partii.

Jeśli 1.1 tak:

2.2. Czym dla ciebie jest zaangażowanie w życie publiczne?

2.3. W jaki sposób angażujesz się społecznie?

2.3.1. Czy Twoje zaangażowanie łączy się z Twoim miejscem zamieszkania? W jaki sposób?

2.4. Dlaczego angażujesz się społecznie?

2.4.1. Dlaczego akurat to sprawiło, że zaangażowałeś/łaś się społecznie?

2.5. Dlaczego angażujesz się społecznie w taki a nie inny sposób?

2.5.1. Co pomaga Ci działać w Twoim mieście? Dlaczego?

2.5.2. A co utrudnia Ci działanie? Dlaczego?

2.6. Co uważasz o osobach nie angażujących się społecznie?

2.7. Czy bierzesz udział w wyborach? Czy uważasz, że udział w wyborach jest ważny?

Jeśli 1.1 nie:

- 2.8. Czym dla ciebie jest zaangażowanie w życie publiczne?
- 2.9. Rozważałeś/ łaś kiedyś zaangażowanie się?
  - 2.9.1. Co mogłoby sprawić, że zaangażowałbyś/ łąbyś się społecznie?
- 2.10. Co sprawiło, że nie postanowiłeś/ łaś angażować się społecznie?
- 2.11. Co uważasz o osobach zaangażowanych w życie polityczne?

3. Blok Edukacja i Praca

Dla badacza: Przejdźmy teraz do tematu edukacji.

- 3.1. Jak wyglądała twoja dotychczasowa edukacja?
  - 3.2. Gdzie się uczyłeś/ łaś?
  - 3.3. Co miało wpływ na wybór tych miejsc?
    - 3.3.1. Jesteś z nich zadowolony/ na?
- 3.4. Jak oceniasz dostępną w Twojej okolicy edukację?
- 3.5. Czy planujesz kontynuować edukację?

Jeśli tak:

- 3.5.1. Gdzie planujesz ją kontynuować? (miasto, kraj)

Dla badacza: Przejdźmy teraz do tematu pracy i twojego doświadczenia zawodowego.

- 3.6. Czy masz w tym momencie jakąś pracę?

Jeśli 3.6. tak:

- 3.7. Co to za praca? Czy pracujesz tutaj czy gdzieś indziej?
- 3.8. Czy to twoja pierwsza praca?
  - 3.8.1. Jeśli nie, jakie były inne prace które wykonywałeś/ łaś?
- 3.9. Czemu się jej podjąłeś/ łaś, co miało wpływ na ten wybór?
- 3.10. Jak wyglądało szukanie tej pracy? Czy ciężko było ją znaleźć w Twoim mieście?
  - 3.10.1. A czego się spodziewałeś/ łaś?
- 3.11. Jakie miałeś/ łaś oczekiwania wobec pracy?

Jeśli 3.6. nie:

- 3.12. Czy aktualnie poszukujesz pracy? Jakiej? Dlaczego?
- 3.13. Czy pracowałeś/ łaś wcześniej, masz jakieś doświadczenie zawodowe?
- 3.14. Co jest dla ciebie ważne w pracy? Co jest czynnikiem decydującym przy wyborze pracy/przeglądaniu ofert pracy?

3.15. Jak myślisz, jak będzie wyglądało poszukiwanie przez Ciebie pracy w przyszłości?

3.15.1. Planujesz szukać jej w Twoim mieście czy gdzieś wyjechać?

4. Blok Sytuacja mieszkaniowa

Dla badacza: Poruszymy teraz tematykę mieszkania.

4.1. Jak obecnie wygląda twoja sytuacja mieszkaniowa?

4.1.1. Z kim mieszkasz? Z rodziną, sam, współlokatorami?

4.1.1.1. *Jeśli sam:* Czy korzystasz ze wsparcia finansowego od rodziny/ bliskich?

4.2. Czy Twoje/Wasze mieszkanie posiadacie na własność czy jest ono wynajmowane?

5. Blok Migracje

5.1. Czy mieszkasz w Tomaszowie od urodzenia?

Jeśli 5.1. nie:

5.2. Gdzie wcześniej mieszkałaś_eś?

5.2.1. Jak to się stało, że teraz mieszkasz w Tomaszowie?

5.2.2. Jak wspominasz przeprowadzkę do Tomaszowa?

Jeśli 5.1. tak:

5.3. Czy w ciągu swojego życia w Tomaszowie przeprowadziłeś/ aś się np. w obrębie miasta bądź z miasta poza i z powrotem?

5.3.1. Czy te przeprowadzki zmieniły twoje postrzeżenie Tomaszowa? W jaki sposób? Czy chcesz dalej (w przyszłości) mieszkać w Tomaszowie? Dlaczego tak/nie?

6. Blok Miasto

Dla badacza: Porozmawiajmy trochę o życiu w Twoim mieście.

6.1. Możesz powiedzieć mi coś o codziennym życiu w Twoim mieście? W jaki sposób spędzasz wolny czas?

6.1.1. Jakie atrakcje oferuje Twoje miasto?

6.1.2. Jakie są Twoje potrzeby w kwestii czasu wolnego?

6.1.2.1. Jakie są miejsca odpowiadające potrzebom Twoim albo innych młodych ludzi?

- 6.1.2.2. Czy są one popularne? Co twoim zdaniem wpływa na popularność wymienionych przez siebie miejsc?
- 6.2. Czy Twoje miasto posiada jakieś życie społeczne, wydarzenia, spotkania, warsztaty?
  - 6.2.1. Czy są jakieś wydarzenia dedykowane młodym ludziom? Jakież?
- 6.3. A jak wygląda służba zdrowia w Twojej okolicy?
  - 6.3.1. Jesteś z niej zadowolony/ na? Dlaczego tak/ nie?
- 6.4. A co powiesz o komunikacji miejskiej, jesteś z niej zadowolony/ na? Dlaczego tak/ nie?
- 6.5. Czego brakuje ci w Twoim mieście?
  - 6.5.1. Co byś dodał?
  - 6.5.2. Co byś zabrał?

7. Blok Relacje

Dla badacza: Twoje relacje, rodzina, znajomi.

- 7.1. Opisz proszę zaangażowanie społeczne swoich bliskich (rodziny, znajomych).
  - 7.1.1. W jaki sposób ich zaangażowanie (*bądź jego brak*), wpływa na wasze relacje?

Jeśli 1.1. tak:

- 7.1.1.1. Czy twoja aktywność społeczna ma wpływ na formę spędzania przez was wspólnego czasu?

Jeśli 6.1.1. bliscy nie angażują się:

- 7.1.1.1.1. Czy chciałbyś/ abyś, aby twoi bliscy również zaangażowali się społecznie? Jeśli tak, dlaczego i w jaki sposób?

Jeśli 1.1. tak:

- 7.2. Czy próbowałeś/ łaś zainteresować swoich bliskich tematem życia publicznego w Twoim mieście?
- 7.3. Czy dzięki swojemu zaangażowaniu poznałeś/ aś inne osoby, które również działają społecznie/politycznie? Jak wyglądają te relacje?

8. Blok Plany

Dla badacza: Mam jeszcze kilka pytań o Twoje plany, jeśli możesz mi o nich opowiedzieć.

Jeśli 1.1. tak:

- 8.1. Czy planujesz swoją przyszłość? Dlaczego tak? Dlaczego nie? Które aspekty planujesz, a których nie?
- 8.2. Czy Twoim zdaniem mieszkanie/ funkcjonowanie w (Tomaszowie) wpływa na twoje decyzje życiowe/ plany? W jaki sposób?
  - 8.2.1. Czy uważasz, że twoje plany byłyby inne gdybyś mieszkał/ a w innym miejscu? Co by się zmieniło?
- 8.3. Czy planujesz/ kiedykolwiek planowałaś(eś) wyjechać z Tomaszowa? Dlaczego?
- 8.4. Czy kiedykolwiek mieszkałaś/ eś w innym miejscu niż Tomaszów? Z jakiego powodu? Dlaczego wróciłaś/ eś do Tomaszowa?
- 8.5. Czy bycie społecznie zaangażowanym/ aną wpływa na podejmowane przez siebie decyzje życiowe (/ plany)? W jaki sposób?

Jeśli 1.1. nie:

- 8.6. Czy planujesz swoją przyszłość? Dlaczego tak? Dlaczego nie? Które aspekty planujesz, a których nie?
- 8.7. Czy Twoim zdaniem mieszkanie/ funkcjonowanie w (Tomaszowie) wpływa na twoje plany?
  - 8.7.1. Czy uważasz, że twoje plany byłyby inne gdybyś mieszkał/ a w innym miejscu?
- 8.8. Czy planujesz/ kiedykolwiek planowałaś/ eś wyprowadzić się z Tomaszowa? Dlaczego?
- 8.9. Czy kiedykolwiek mieszkałaś/ eś w innym miejscu niż Tomaszów? Z jakiego powodu? Dlaczego wróciłaś/ eś do Tomaszowa?

9. Metryczka

Dla badacza: Potrzebuję jeszcze kilka podstawowych informacji na twój temat, takich jak wiek czy płeć.

- 9.1. Jaki jest Twój rok urodzenia?
- 9.2. Jaka jest Twoja płeć?

9.3. Jakie jest Twoje wykształcenie?

Załącznik 2: Formularz zgłoszeniowy do badania “ToMaPrzyszłość”

Hej!

Jesteśmy grupą studentów i studentek III roku na kierunku Życie Publiczne na warszawskim Uniwersytecie SWPS.

W ramach przedmiotu “Badania terenowe” jedziemy do Tomaszowa Mazowieckiego, aby dowiedzieć się jak wygląda życie młodych osób. Interesują nas plany, perspektywy i zaangażowanie społeczne osób w wieku 18-29 lat, które dorastają i mieszkają poza wielkimi miastami w Polsce.

Będziemy bardzo wdzięczni za wypełnienie ankiety. Skontaktujemy się z wybranymi osobami, w celu umówienia się na dalszą część badania. Będzie nią 1,5h rozmowa/wywiad, przeprowadzony przez jedną osobę z naszego zespołu. W rozmowo-wywiadzie poruszymy kwestie:

- Jak Wam się żyje w Tomaszowie? Czy czujecie się przywiązani do miasta?
- Czy działacie/ jesteście zaangażowani społecznie czy też nie? Dlaczego? Czy interesuje Was polityka lokalna albo krajowa?
- Jakie są Wasze dalsze plany? Czy wiążecie swoją przyszłość z Tomaszowem?

Udział w badaniu non-profit.

Jeśli chciałbyś/chciałabyś dopytać o jakieś kwestie związane z badaniem lub potrzebujesz więcej informacji, to zapraszamy do kontaktu z Koordynatorką Rekrutacji (jgajek@st.swps.edu.pl) lub Opiekunką Projektu (ppustulka@swps.edu.pl)

Jaki jest twój adres email?

- Pytanie otwarte

Czy znajdujesz się w przedziale wiekowym 18-29?

- Tak
- Nie

Czy myślisz, że jesteś osobą zaangażowaną społecznie/politycznie? (np. wolontariat, projekty społeczne, budżet obywatelski, młodzieżowa rada miasta, dom kultury)

- Tak
- Nie

Czy byłbyś/byłabyś dostępny/a w dniach 14-18 października, aby wziąć udział w 1,5h wywiadzie/rozmowie?

- Tak
- Nie

W jaki sposób moglibyśmy skontaktować się z Tobą w celu umówienia terminu wywiadu?
(prosimy o podanie nr telefonu/mail lub inny sposób kontaktu)

- Pytanie otwarte

Administratorem danych osobowych jest USWPS z siedzibą w Warszawie. Dane są przetwarzane w celu realizacji rekrutacji do badania jakościowego. Więcej informacji na temat przetwarzania danych osobowych znajduje się w Klauzuli Informacyjnej.

<https://www.swps.pl/images/2015/dokumenty/klauzula-RODO.pdf>

Załącznik 3: Ulotka

TO-MA-PRZYSZŁOŚĆ

**SZUKAMY OSÓB
Z TOMASZOWA MAZOWIECKIEGO**

jesteś osobą w przedziale 18-29 lat?

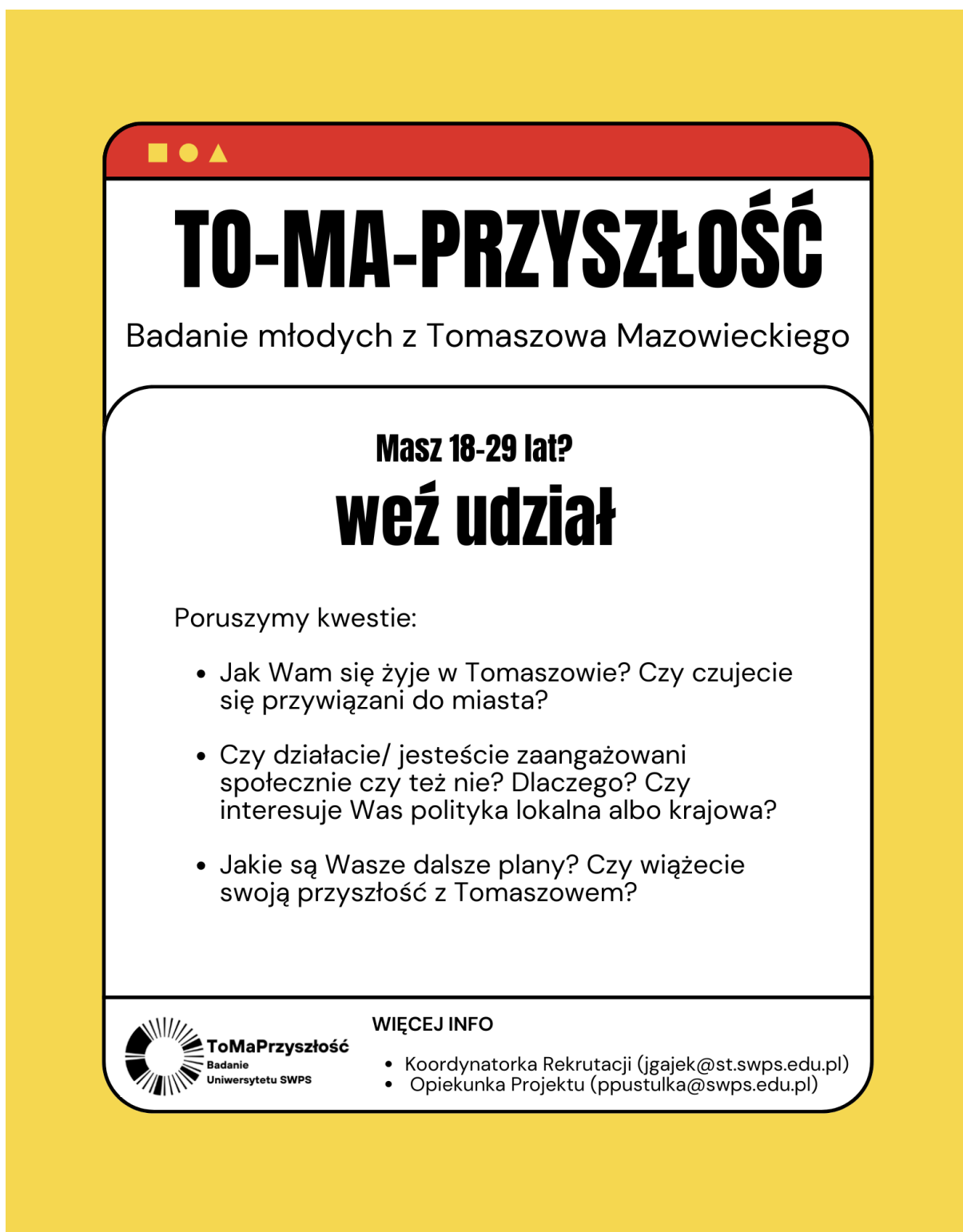
WEŹ UDZIAŁ!

O czym jest badanie?

- Jak Ci się żyje w Tomaszowie? Czy czujecie się przywiązani do miasta?
- Czy działasz/ jesteś zaangażowany/a społecznie czy też nie? Dlaczego? Czy interesuje Cię polityka lokalna albo krajowa?
- Jakie są Twoje dalsze plany? Czy wiążecie swoją przyszłość z Tomaszowem?

✉ ppustulka@swps.edu.pl /
jgajek@st.swps.edu.pl

TO-MA-PRZYSZŁOŚĆ
Badanie młodych z Tomaszowa Mazowieckiego

**Masz 18-29 lat?
weź udział**

Poruszymy kwestie:

- Jak Wam się żyje w Tomaszowie? Czy czujecie się przywiązani do miasta?
- Czy działacie/ jesteście zaangażowani społecznie czy też nie? Dlaczego? Czy interesuje Was polityka lokalna albo krajowa?
- Jakie są Wasze dalsze plany? Czy wiążecie swoją przyszłość z Tomaszowem?

 ToMaPrzyszłość
Badanie
Uniwersytetu SWPS

WIĘCEJ INFO

- Koordynatorka Rekrutacji (jgajek@st.swps.edu.pl)
- Opiekunka Projektu (ppustulka@swps.edu.pl)